

Juš Kozak:

Dota.

1.

Približala se je ura smrti.

Marta je odprla nizka vrata stranske sobe, kjer je dremala še oblečena njena sestra Ana, toplo, za spoznanje preveč belopolto dekle. Ni se je še dotaknila s prebujajočimi prsti, in že jo je Ana zaslutila. Komaj si je otrla čelo z dlanjo, je vedela, česa je konec. — Molče sta pokleknili ob starinski postelji, Marta na desni, Ana na levi. Dvoje uvelih rok je zdrknilo na blagoslova željne glave, ki so bolestno upale še to minuto, da se vendar ne izpolni, kar mora priti.

Trudno se je že pretakala kri v usehlih rokah, željna, da se odpro nabrekle žile in se prelije poslednja gorkota srca na žitno polje plavolase Ane, v temni gozd Marte. Slabo brleča svetiljka je kazala pot telesu Gornikovke, pogrezajoče se v brezdanje teme. Težko se je podajala mati na pot.

Ponos, ki jo je dolga leta nosil med prostranimi polji, jo spremljal v kašče, preskrbljene za trde zime, ki je oborožil cvetoče obličje mlade žene po smrti moža z jeklenimi potezami boja, je vstal poslednjič iz prstene skorje obličja, da se pomeri s svetom.

Ni mogla pasti na kolena ljubezen, ki se je tolikokrat v goreči molitvi ruvala z zemeljskimi skrbmi in nadlogami.

Uporno se je branil utihniti jezik, pokoren ženi v resnici in lažeh, dokler ne popokajo poslednje korenine, s katerimi se je Gornikovka pripela v svojo zemljo. Toda ledena groza je že zgostila poslednje dihljaje telesa v potne srage, ki so zalesketale kot večerna rosa na izsušenem obličju.

«Težko mi je zate, Ana, moja lepa, dobra Ana,» je blagoslavljala tiho svojo drugorojenko. «Prešibka, prenežna si!»

«Blagoslov tebi, Marta, ki boš laže prenesla svoj križ do konca, pogumna si in trda v besedah ter mislih.»

Na svojih mehkih laseh sta čutili, kako zmrzuje ljubeči studenec. Nista se upali zreti grozi v oči; v blazine sta se pogreznila obraza.

In preden zamrznejo vode, so vzkipele poslednjič.

«Prekletstvo pa njemu, Zamidi, ki je očetov blagoslov obrnil v svoj prid, da nasuje nam trnja in osata. Požrl je semenà, preden

so kalila. Črno prst naših rodovitnih njiv in travnikov je premešal z lažjo, da so gola rebra vzela vero mojim očem, pred katerimi jih je odprodajal v svoj žep. Vse iz zgolj usmiljenja. Tega pa ni poznal, kadar so se posekana solzila v gozdovih mlada in stara debla, katerim je skrbna roka vajinega očeta lajšala rast. Do tehle zidov se je objestno pritipal pohlepni rilec in pričel izpodkopavati trde skale. Da ga omehčam, sem mu vrgla tisto možnjo zlata, v katero so padle zadnje očetove solze na tej postelji, ko je poslednjič delil svoje žulje. Naj mu otrpne krivični jezik, posuše naj se lačne roke, lastni sin naj mu razgrize srce! Preklet!»

Padla je vznak. Trepetale so hčere pred strašno kletvijo. Na grapavem obličju je poledenela skorja in pod njo je ugasnilo srce. Steklena groza je sijala skozi široko odprte veke in Marta je težko sopeč vstala, da jih zatisne. Ana je padla na tla in ni videla preklinjajočih oči.

Prišle so ženske, da bi umile in preoblekle zemlji namenjeno truplo Gornikovke. Marta je odvedla Ano v stransko čumnato, kjer jo je položila nazaj med blazine, katere so napajale solze v potokih.

Marta pa je sedla poleg nje, roke ob sebi, in v dolgih nočeh objokane in trudne oči so zaprle svoj pogled. A duša njena ga ni zatisnila. Ob očetovi smrtni postelji je bila še nerazcveto dete, danes pa jo je groza zavrtela v svoj vrtinec. In ta je vstajal, zapletal vase pogrezajoči se dvom, njo in sestro Ano, je besno kipel proti nebu, in curki obupa so padali nazaj na težko izkušano dušo.

Zunaj je streslo okna, zašklepetala so, zarjul je vihar, se potegnili krog vogalov, se uprl v zidove, da dvigne iz temeljev hišo, potem je v širokem razmahu drvel preko poljan, se režal v nebo in trgal težke oblake na kosme. Ona pa je bila tako trudna in žalostna, da se ji je zdela zemlja žoga, ki odletava v viharju.

Menda je razločila, kako se križajo ženske in z boječimi pogledi v okna šepečejo svoje molitve. Planila je kvišku, odprla oknice na stežaj in divji vrtinec razčesanega ozračja je raztrgal v sobici zadnjo mrežo miru. Vedno iznova in iznova so butali valovi nalik zbesnelim zverinam; pod oknom so se lomila drevesa brez vsake pomoči. Nenadoma je utrujeno telo zmajal vihar in padla je v sobi pod oknom z obrazom na tla. Vila je svoje roke, kakor bi vse slutila in vse spoznala: «Bog daj pokoj tej duši!»

V tem neurju je sedel župan in trgovec Zamida v svoji sobi za mizo in vrgel nanjo prvi pot pomenek o hiši, v kateri je umrla

gospa Gornikova. Ni se zganil, ko je treščil vihar v zvoneča okna glas plakajočega zvona.

2.

Ko se je po neurju tiste noči odprlo nebo, da je slepila oči deviška modrina, je gnala noč in dan nevidna sla penaste sivce nad zrahljanim hrbtom zemlje, ki je v temnih nočeh pod svetlimi božjimi zvezdami zopet zasopla.

Ljudje so strmeli v čudo. V nekdanjem Gornikovem gozdu je ležala v hrbtu zlomljena bukva, v katero je Gornik vrezal na dan poroke ime svoje mlade.

Popoldne je cekinasta luč odprla oči prvemu popku, da je zvedavo pomežiknil s svojim zasolzenim pogledom skozi odprto okno županove hiše, kjer sta sedela pri litru vina Zamida in gospod Krištof. Oživel je pomenek iz noči smrti.

«Tebi prodaja ni všeč,» se je pretegnil v svojem naslanjaču Zamida ter poškilil na soseda.

Krištof je molčal, kakor da ni prisoten in ko da se mu oči zrealijo v mlečnih meglicah obzorja.

«Prodaj, ne gre drugače. Vse so porabile, z gozdovi in njivami sem jih oblačil, z živino sem jih nasitil, z mošnjo cekinov sem brisal dolgove za njimi, da jim ohranim čast in poštenje. Hiša mi mora zdaj plačati moj trud, za pogreb bo ostalo in ko se pobotam z upniki, jima odštejem na roko, kar jima gre.»

Krištof je molčal; tako molče oči in usta, kadar je srce prepolno studa.

Nerodno je postalo Zamidi; da ga zdrami, je potrkal po mizi. Ker onega ni bilo moč zganiti, ga je zgrabila jeza in spodnja ustnica mu je trepetala.

«Vraga, seveda bo vse po meni. Vsa srenja bo otresala jezike. In ti molčiš?»

Pa tudi jeza ni segla v srce. Poizkusil je Zamida na zadnji struni.

«Vzemi Ano, se ne boš kesal. Draga bo, pa ti jo že zmoreš, sladkosnedko. Še mene prime, da sem pijan od nje, kakor od vročega vina. Preklete, boš videl, kaj bodo še nosile te bele, nagajive nožice. Zlatolaske žgo človeka. Kupi ti in ostalo bo njima.»

In Krištof je molčal.

«Z Marto nikar. Je ošabna in trpka, kot so njeni boki jedri. Bahà se, kakor ji prsi kipe trmoglavo. Poznam črnolaske. Ne ugnano seme.

Krištof je zagledal pred seboj dva obraza, temnega in svetlega, Marto in Ano. Prav razločno so se mu smehljale tople jamice v Aničnih ličkih; sama brezskrbnost in radost se je vgnezdila v njih, da bi se venomer smejale, kadarkoli bi plamenčke pod prosojnim čelom zastrla žalost. Poleg tega otroka je dihala na Martinem obrazu pod gostimi, črnimi kitami rahlotemna polt, tako nežna, da bi zažarela že pred pogledom iz dalje. In zavesile bi težke trepalnice njene punčice noči, iz katerih bi skozi ostro zarezo lila sanjajoča strast preko svilene koprene, ki jo je vdihnila obličju vroča ljubezen, oblikujoča svoj umotvor skozi rodove Gornikove krvi. Neizprosno voljo teh ponosnih pokolenj je dovršila v mehko zaokroženi bradici.

V poljubu žarečega solca je zardela modrina in obraza sta izginila. Trepet je hušknil preko ozimine, zadrhteli so zeleni metuljčki v laseh bele breze in nepokoj je zdramil gospoda Krištofa.

«Ne kupim,» se je poslovil z mirno besedo.

«Če se skesaš, pa pridi. Prodam.» Jezno je zvrnil kozarec in spremil gosta do vrat, izza katerih je s porogljivim smehljajem ugibal, kam neki ga zapelje pot. In je še videl razločno, kako se je Krištof ustavil pred hišo, iz katere je pela prestrašenemu popku žalostna pesem dekleta uspavanko.

3.

Sence, skrite za hišami, so se že razpredale pod večerno zarjo v tihi pomenek, ko je Krištof zavil z dekletoma preko ceste.

Zdelo se je, da jih je Zamida srečal slučajno. Odzdravila mu je le Ana.

«Proda!» je zinil Krištof.

«Moj Bog! Slišite, gospod Krištof, vi poznate naše zadeve, kaj res ni rešitve pred to poslednjo sramoto?»

«Edino denar, Marta!»

«Denar?»

«Denar?» je ponovila Ana. «Je tako nemogoče, kakor so moje sanje, da bi brajda pod našim oknom rodila zlate jagode. Po svetu bova morale.»

Molčali so, dokler niso stopili med mračne ciprese, kjer so ječali na grobovih črni kamni in so beli oznanjali poslednjo radost dušam v ozkih domovih.

Marta se je prekrizala: «Kako mislite, gospod Krištof, ali je tu spodaj pod rušami večer pokoj, ali ga tudi tam ni?»

«Gospodična Marta, če bi poznal to skrivnost, bi še danes legel tja notri.»

«Marta, verjameš, da me kar pri srcu zaskeli, če pomislim, da me bo stiskalo tam spodaj od vseh strani, mi bo tiščala uma zana prst v usta, pa ne bom mogla kričati, kričati na pomoč.»

«Kaj menite, gospod Krištof, kako spi človek, ki odide s kletvijo v grob? Ali ne leži morda taka duša brez sna in se bori s hudimi prikaznimi, vstaja ponoči, hodi nevidna med nami, ne strpno pričakujoča, da jo usoda odveže prekletstva? Oče nam je pravil nekoč, da je neumno otroče hotelo zvedeti, kaj se menijo mrtvi med sabo, pa je zlezlo v grob, in ko so ga drugo jutro našli, mu je segala brada do gležnjev, njegov beli obrazek je bil razoran, kakor bi stoletja drli hudourniki preko njega. Nihče ni spoznal tega starca, ki ni mogel zdaj niti živeti niti umreti.»

Obstali so pred materinim grobom. Sestri sta pokleknili. Zazdelo se je Krištofu, da njune misli užigajo zvezde na obledelem nebu. Ni videl, ne slišal, kateri je težje pri srcu. Svet je ležal pred njim pokojno, kakor kristalna gladina ribnika, v kateri so odsevala srca nebeška. Odbleski pa so bile žive in umrle duše ljudi. Večerne megle so plavale nad vodami.

Molila je Marta: «Usmiljeni, Večni, daj pokoj tej ubogi duši, speči pod rožami, in ugasni kletev njenih umirajočih ustnic. Zaveoljo naju, ki sva ostali, naj se ne izpolni, kar je želela. Odpovedujem se zemeljskim blagrom, pozabila bom, kdo je razdejal očetovo lastnino; zato odreši umrlo ženo, ki je pošteno živela, ljubila nas, kakor tebe. Živeti hočem, kakor si rožam ukazal živeti, pa kamorkoli me presadiš, bom pognala korenine, da se izpolni tvoja beseda življenja. Nočem srkati iz stare prsti, da bo le mati pokojna. Usmiljeni, saj mi je težka ta beseda, v grozdih vise spomini na njej, pa bodi za večni mir in pokoj njene duše.»

Ko je vstala in se ogledala, je bila že noč krog in krog.

Tiho, še tišje kot prej, so šli domov, da jih ne bi ranil smeh življenja.

Pred hišo se je Krištof poslovil: «Jutri navsezgodaj se odpeljem. Če bi bilo potreba, gospodična Marta, moja hiša vam je odprta.»

«In jaz?» je vzkliknila Ana.

«In vi?» Molče so se spogledali, pa nihče ni znal odgovora. In tudi je ostalo prikrito očem, da si je Marta ugriznila spodnjo ustnico do krvi.

Ko pa je doma odprla okno, pred katerim se je v oni strašni noči zgrudila kakor pokošena, jo je napadla obupna samota.

Tam zunaj je bila noč gosta in temna, nebo pa kot žamet, z zlatimi zvezdami tkan. Med drevjem, med vejami je dihal žar

tajnih slasti spočetja. Zemlja se je spenjala, nebo se je nižalo in človeška dlan je čutila padajoča semena.

Marta je razpela roke tja v temo in živo so jo spekli valovi koprnjenja, ki so lili vanjo.

Vsa kri se je vznemirila, vzkipela, da bi raztrgala srce. Razširila je Marta v omotici svoje roke, jih krčevito sprostrla do žametnega zastora neba, da si iztrže dvoje zvezd, ki so ji ves večer sijale.

«Ljubim ga!» Beseda ni bila več pritajeni dih srca, bila je pomladni orkan, ki drvi penaste sivce pod nebom noč in dan.

In se je vzpela kot zemlja, čez tilnik so pali lasje, temnejši od prsti, in obkrožali blesteče obličje, bolj belo od češnjevega cvetja.

4.

Tisto dopoldne, ko je Zamida, jerob Marte in Ane, na sodniji privolil v javno dražbo, da se poplačajo upniki in izkupi denar za vzdrževanje nedoletnih deklet, sta ležali obe na parobku brezovega gozda, kjer se spušča nebo tik za drevesi v nevidno globel. Kakor griva na vratu žlahtnega konja je plalo zeleno žito po rebri do bele ceste, ki se je senčila pod težkimi kronami kostanjev. Tako se je to jutro zagledala zemlja v solnce, da je pozabila na svojo rast.

Pekoče oči solnca so razdražile njuno polt, da so vsrkavale drhteče nosnice zadušljiv vonj borovcev in trave mladice. In ker je bila vsaka v svojem srcu, jima ni šla beseda.

Nagnila se je Ana k sestri, pa je videla mračno misel v njenih očeh.

«Ah, kako je naša Marta zaljubljena.»

Pa tudi šala ni predramila zamišljenih oči, strmečih v nihajoče lase breze nad njo. Iskale so njegovo podobo sredi sinje modrine.

«Ne bodi tak, Martinček, povej mi vendar, kaj te preganja vse dni?»

«Ana, kdove, kaj bo z nama? Danes se odloči.»

«Oh, sita sem teh večnih tožba in stikanja. Bo že kako... Takle dan vse pozabim...»

«Čudne sem sanjala nocoj sanje.»

«Tudi ti? Ej, če bi vedela, kaj se je meni. Kar sram bi te oblival. Če me ne boš kregala, ti povem... Zdaj pa lepo poslušaj, Martinček, in lepo glej, takole, brez čemernosti. Glej, jaz spim v veliki, lepi sobi, glavo pod odejo, kakor tako rada goljufam jutro za njegovo hitrost. Pod toplo pernico je vasoval še pri meni

polmrak. Naenkrat se neslišno odpro vrata, in pomisli, kdo vstopi? Sam dolgočasni gospod Krištof. Pa kakšen? V rokah nosi rože, vse rosne od jutra in rdeče od jutranje zarje. Dostojanstveno se približa. Jaz pa se hihitam pod odejo. Slovesno me prosi, naj ga pogledam. Seveda pokukam izpod odeje. Veste kaj, pravim, če me imate majčkeno radi, pa mi poljubite nožico. Ves začuden me ogleduje, jaz pa pomolim prstke iz toplega gnezdeca. Še prav natanko se spominjam, da sem mu pomignila s palčkom. In zdaj — da si ga videla — se skloni on nerodno in, bože moj, kar zazeblu me je. Vso noč je moral kolovratiti zunaj, tako sveže so bile njegove ustnice. Smuk in že sem spet grela svojo nogo, nato poklekne in me prav lepo prosi, naj mu še enkrat pomolim svojo tačico. Samo prstek in prav nič več... Glej ga zlomka, tisti hip je vse zginilo, meni pa je solnce iz škafa vlivalo v naročje svojo žegnano luč... Kaj se ne boš smejala, punca ti grda?»

«Ana, prismoda si.» Marti ni šlo na smeh.

«No, dobro, zdaj pa ti povej, te že poslušam.»

«Poslušaj, meni se vse zdi, da nekaj pomenijo moje sanje. Polmrak je ležal nad zemljo, mračne sence so plahutale nad njivami. Stojim pri oknu in srce mi stiska tišina, ki lije iz gozda po razorih na prazno cesto. V tem hipu zraste iz našega gozda postava, ženska, upira se na palico, težko hodi, da jo korak zanaša med brajdami; čutim njen težki vzdih, čujem, kako sope in hrope; in kar naprej, čez žito, njive, naravnost k meni. V jutranjem dihu se ji razvežejo lasje in po njenih bisernih laseh spoznam najino — mater. Težko diha, postoji, zopet poizkuša, obnemore in omahne. Z obema rokama se dviguje za ozimino in že hočem k njej. Mraz me pretresa, žito zeleno nosi krvave sledove, z obraza ji lije kri. Tedaj obstane pred menoj! Moj Bog! Kako grenko obličje! Gleda me, in kdove kako, komaj da se obrnem, stoji v sobi, kalno se ozirajo njene oči. In jo vidim, kako odpira predale, prešteva perilo, da se vonj svežosti sprostre po sobi. Zgrudi se na postelj, prižme me k sebi; strah in groza, kako ledeno ji bije srce. „Marta, Marta, umreti ne morem!“ Čim bolj se branim, tem silnejše me stiska, da me duši mrtvaški vonj. Prestrašena od poljuba ledenih ustnic, zakričim, planem in tedaj se prebudim, vsa potna in zona me spreletava.»

«Uboga Marta! Nekaj nevidnega te preganja. Res ne vem, kaj nama je sojeno.»

Obema so za nekaj časa zastale besede, ko se je v solnčno kopreno zapletla mračna senca sanj.

«Marta! Čuješ? Kaj ni gospod Krištof čuden človek?»

«Je.»

«Ampak lep fant.»

«Prismoda.»

«Kaj prismoda! Jaz bi ga že davno vprašala: Me češ, če te čem? Ti pa si neroden, Martinček, da ti niti Bog ne bo znal pomagati. Verjameš, da pridem prej pod streho, ko ti. Veš, koga mislim?»

«No?»

«Zarnika vzamem, Fridolina.»

Marti je ušel smeh: «Fridolina? Kaj boš z njim? Zaradi denarja te vzame.»

«Naj me, mu že navijem uro. Tako sem se naveličala.»

«Pojdiva, Ana, srce me žene, tam spodaj barantajo za najino streho!»

«Naj se odloči, kakor se hoče, meni je vseeno. Očetov denar naj nama dá, pa še ne pogledam hiše. Kaj praviš, bo dal?»

«Ne bo!»

V zelenem žitu so jima sledile žametne sence in polglasno je tožila nad njivami Martina pesem:

«Kako bom ljubila,
k' me srček boli ...»

Tik pred mestom jo je stisnila groza samote in prestrašile so se cvetoče grudi, da ji je korak zastal in je tesno objela Ana. «Vsaj ti me ne zapusti!» Tako krčevito jo je držala, da je Ana niti pogledati ni mogla in strah neznanega je utrnil dvoje solz, ki sta skopneli v toplih jamicah.

Med prvimi hišami sta srečavali uradnike iz sodnije in Marta je vedela vse, videča njih dolge poglede.

5.

Po trdem boju je bila opoldne hiša prodana. Kupil jo je Zamida, ki je spretneje barantal, kakor si javna blodnica nadeva krinko devištva.

V malo stransko sobico so nakopičili pohištvo, ki je bilo po materi zapisano Ani in Marti. Tam notri sta pričakovali konca. Skozi zastrta okna so se kradli glasovi, ki so grizli dušo do brezumja. Marta je sklenila zapustiti hišo navsezgodaj, toda nerazumljiva sla, biti priča razdejanju do konca, jo je priklenila v tej uri, da je opaljena kakor golob frfotala nad gorečo očetnino.

Obsojenec, ki več čas beži pred svojo usodo, lovi baš v zadnjem hipu tako krčevito vse znake življenja, da z njimi vred ujame v uho odločilno besedo svojega konca.

In tako so na Martino srce, razbeljeno že od jutra, padali za povrstjo udarci z betom in na vse strani v curkih pršele krvave iskre.

Ana je slonela na njenih ramenih in tiho plakala. Ona pa ni mogla niti zaječati več, vse posušeno je bilo grlo, le roke so krčevito stiskale grudi, kadar jo je lovila omotica.

Popoldne so razgalili notranjščino. Zamida je popuščal, in mestne gospe so ogledovale, pretipavale, si dajale znamenja z očmi in ubegli glasovi, od začudenja srebajoče ustnice so ocenjevale stvari, ki so se vrstile kakor na sramotnem odru.

Marti je bilo tesno do smrti. V duhu je gledala odprte predale, v katerih je bilo shranjeno bogastvo Gornikove rodbine. In vse se je zdaj ponujalo, si je dajalo vrednost in se bahalo s svojo ceno.

Ta hip je čutila, kako otipavajo nenasitne roke težko loško platno, katero so znosile v hišo kmetice za dober denar, da je dišalo in bleščalo, kakor po cvetju z jablane. Materine roke so ga božale, rdeče rože je uvezla vanj, hčeram za balo. Na vatle ga je ležalo v bogato izrezljani skrinji in vloženi s pisanimi rožami. Za poročno postelj namenjeno je od solnca sprejelo svojo belino, razprostrto na loških travnikih. Pesem so pisali trdi, prsteni prsti kmetic, ko so vile vlakna in jih tkale v hodno in praznje, pesem trdega dela in deviško radost mlade neveste.

Marta je videla skozi zaprta vrata, kako blede to ubogo platno od sramu javne in očitne smrti, kako ga trgajo škarje in dele po vseh hišah mesta.

Kjer so se kopale nekoč materine roke v toplém zadovoljstvu, v obeljeni volni, kakor bi še vedno gladile bele ovčice, tja noter so posegle gospe in kupovale najlepši dar, ki ga ljubeča mati more dati svoji hčeri.

Sramota je rastle in rastle.

Javni ponudi izročeni batist je ležal najgloblje, nikdar bi ga podnevi ne uzrle človeške oči. Pod materinim nadzorstvom sta ga ozaljšali dekleti z vitico čipk, da se sramežljivo postavijo pred ženinom.

In vse je priromalo do poslednje postaje in klicar ni mogel krotiti razpaslega pohlepa. Padlo je v blato pohištvo, s katerim si je šentviški mizar od njunega očeta zaslužil svoje moštvo.

Še ura iz stekla, brušenega v Benetkah, darovana materi na poročni dan od očeta, se je oprostila spomina na Gornikove, in nato je zavladata tišina, trda, gluha med praznimi stenami.

Otrpli sta ležali deklici v naročju, in zdramil ju je Zamidov pogovor s pijanim hlapcem.

✱

Mirko Pretnar: Vesela pesem.

✱

«Da bi odpuščanja prosili.»

Pijani glas je sirovo pristavil: «Zdaj pa še dekleta na boben.»

In smeh je dekletoma užgal sramotilni žig.

Kriknila je Marta, pognala se kvišku, planila v izbo smrti in udarila Zamido ploskoma v lice.

Nato je čutila prijem grobih rok in zavedela se je šele zvečer.

«Zdaj greva!» je dejala rezko in tiho.

«Ostani, Marta! Kako bi sama. Malo prej je bil Zamida tu in mi obljubil, da ostaneva lahko v tej sobici.»

Marta ni verjela svojim ušesom.

«Križ božji, Ana!»

«Marta, jaz ne morem nikamor. Ti greš k njemu. Pa zaradi Fridolina...»

«Ana, uboga Ana. Dal Bog, da te Zarnik odreši sramote in prekletstva.»

In ni je pustila, da bi jo spremila. Dvoje vlažnih oči ji je sledilo iz okna nekdanje Gornikove domačije. (Dalje prih.)

Mirko Pretnar:

Vesela pesem.

Saj v gorah so še plazovi,
v gozdih ptice se mude
zbujajoče in kljujoče,
še pred durmi kača spi.

Ogenj ni se vzpel še v sleme,
voda vdrla ni čez jez,
ni spodjedla brega reka,
ni sesul se stari stolp.

Smo v dolini in smo srečni,
plahuta nad nami mir,
veter veje skozi špranje
duri, ki zaprte so.

Streha naša senco daje
trudnim in upehanim,
polja nam cveto ob reki
ura v stolpu meri čas.

Vem, da v daljah stopa oni,
meri, meri strogo čas...;
kdo je zdrknil na koleni:

«O, ne sodi strogo nas!...»

✘

Juš Kozak: Dota.

✘

Vukašin, ki ga je državni zbor določil vsaj za skrbnika in svetovalca mladoletnemu caru in ki si je počasi vendarle prilastil vso carsko oblast, sina Marka žalil, kjerkoli je le mogel. A najhuje ga je zadel, ko mu je po očetovski in kraljevski pravici prepovedal ljubezen do lepe vdove Ravijojle.

Nasprotstvo med očetom in sinom se je nekoliko poleglo, ko je umrla lepa vlastelinka in ko se je vsa Srbija morala pripravljati na odločilne boje s Turki. 420

Oče in sin sta se zbogala, trmoglavo plemstvo se ni pomirilo. Mir in varnost domovine, to jim je bila zadnja skrb, politične zdrahe in grde spletke so jim bile poglavitna misel. Lehkomišelnost so se pretepali in slabili, z napadi ob mejnih krajih dražili Turke, junaško popivali in se pijani hvalili, kdo je več turških glav posekal, kdo več ujetnikov nalovil in blaga naplenil.

Kraljevič Marko je jezno gledal te nerodnosti. Premagal je samega sebe, svojo žalost za Ravijojlo in se čisto zadal v službo domovine, v službo ubogih in preganjanih. Slekel je dvorsko obleko, otresel se gizdavega nakitja in se oblekel v suknjo iz volčje kože, a pokrival se s čepico iz nestrojene soboljevine. Tudi šarca je posebej opremil. Podkoval ga je s težkimi podkvami in pokrival z medvedjo kožo. Ob vsaki strani sedla je zataknil po eno dolgo bodalo, a na obločje sedla je obesil šestoperi buzdovan. Opasal se je s strašnim mečem, dal čez ramo dolgo kopje, zavihtel se na kopajočega in hrzajočega šarca in šel...

A za njim je zvesto hodila ljubezen ljudstva in ga zanosno opevala...

(Dalje prihodnjič.)

Juš Kozak:

⟨Nadaljevanje.⟩

Dota.

6.

Slepa radost ždi pod kostanjevimi listi, kadar jih omrežijo žametne koprene pomladne svetlobe. Iz noči v dan raste, nalivi izpod črnih oblakov so le uteha njeni koprneči žeji, dokler ne prižge na zelenih svečnikih vseh svečic, ki bleste čebelam na njih daljni poti za sladkostjo uživanja. — Tako se je razcvitala Marta. Vedno skrivnostnejše so plapolali plameni sredi temnih punčic, podobni žarečim pestičem med svilenimi trepalnicami.

Preko spomina je šlo razdejanje očetnine; še za misli na sestri ni našla oddiha, ker so jo vsepovsod spremljale sinje oči gospoda

Krištofa. V somraku so ji v tihem kotičku govorile s sladkimi besedami o neslutnem razkošju slasti v njegovem naročju. Med množico so jo navdajale s tajnim ponosom, da jim je skoro ošabno iskala vrstnic, seveda zaman. Slutila jih je vselej že iz dalje, v zapestjih in obličju ji je vrela kri. Beseda se je lepila v izsušenem grlu, žila je močno utripala pod prosojno tančico polti, ko je stala pred njim. In kadar se je objeta kopala na njegovih prsih v vročici strasti, je z deviško sramežljivostjo zapirala oči, da bi ji ne zrl v globino duše, kako se mu je vsa blazna darovala v naročje.

Toda sveče na kostanju dozore in jesenske slane sežgo njegove liste. Vrtinci viharjev jih neso še enkrat v neizmerne višave. Ko pa se nad zemljo sprostre spet tišina, trepeče oveneli list v silni bolesti, ker čuti, da pada počasi tja doli v naročje pozabe in smrti.

Tako je pričela na jesen umirati Martina ljubezen.

Ničesar ni več našla, kar bi jo še prevaralo za bežen trenutek. Prepozno je spoznala, da je dolžnost dekleta, o pravem času za jeziti naraščajoče vode. Po poplavi upadejo globoko pod bregove, da se razpoka žejna zemlja. Njegovi poljubi in objemi so se ohlajali in uzde, s katerimi se je brzdala, so ga le še dražile. Pa Marta je zaman podpirala svojo trudno glavo; česar ni spoznala v zibeli, tega razum ni umel več popraviti. Bila je otrok viharjev in da je v čašo odtočila svojo kri, bi se penila ter vrela še v njej.

S svojimi besedami ji je kakor iz žalosti polnih vrčev natakal v dušo pelina, da se je je ogibal, ker ni mogel gledati umirajočih kretenj.

Vse je videlo njeno žensko srce, le tega ne, kako smešna postaja pred njim, ker še noče verjeti in se upira zapoznena roža jesenskim slanam.

«Kakor tam zunaj, tako neizbežno prihaja,» je vzdihala, ozirajoča se skozi okno, na katero je prvič potrkal mraz s svojimi koščeni členki.

Še odločilno besedo je moral izprožiti.

Pred dnevi je prejela pismo od sestre, ki jo je povabila na svatbo ter pristavila, da je pozvala tudi gospoda Krištofa.

«Fridolin!» je zvenel v njenih ušesih posmešek na Zarnikovo osebo. Toda že je sklonila glavo in šepetala: «Pa čeprav Fridolin, srečna boš, Ana, tvoja sestra Marta nikoli.»

Vprašala je uro na zidu, zakaj ga še ni. Naročil ji je, naj ga čaka in vendar je pozabil nanjo, kakor bi ne vedel, kako srečna je, kadar more gledati v njegove mrtve oči.

Pozno je vstopil.

«Že res, ti čakaš.»

Zopet ji je zadušil besedo v grlu, sedla je k stroju in pričakovala.

Malomarno stoječ pred njo, je narekoval: «Glede konj je poskrbljeno ... Pošljem hlapca ...»

Marti so preskakovali prsti, toda besed ni razumela. Le zloge je bratila. Prejšnje čase so komaj tri besede spolzele po jeklenih tipkah in že ji je poljub zastrl pogled, ujele so jo roke, da je bila vsa njegova. Danes pa nihče ne išče njenih rok, ki so vroče, da bi jeklo talile.

Narekoval je leno: «Zanimajo me fakture ... Prinesite s seboj ...»

«Bože, bože!» prsti so odpovedali. Sprva se je borila za besedo, noge so jo komaj dvignile in ne vedoča, kaj počenja, je solznih oči planila kvišku.

«Ne morem več, slišiš, ne morem več!»

«Si bolna?»

«Bolna? Ne, bolna, ne. Toda govori, kaj boš z menoj? Povej odkrito, da si se me naveličal!»

«Česa želiš? Kakor prej lahko živiš pri meni.»

«Nič drugega?»

«Smešna si, Marta.»

«Ali me ljubiš ali ne, to povej!»

Dolgo je upiral vanjo oči, potem pa dejal z mirnim glasom, narahlo jo držeč za roko.

«Marta, bodi pametna. Ljubezen med nama je umrla. Sama veš.»

«Torej!»

«Marta, česa me dolžiš?»

Pogledala ga je s svojimi široko odprtimi očmi in videla ugasli pepel v njegovih očeh. Nehote je povabila glavo, spomnivša se, da jo je nekoč sprejel v službo. Da bi mu prikrila okrvavele ustnice, se je obrnila in rekla, kakor je on tjavendan narekoval: «Ana naju je povabila na svatbo. Pojdeš?»

«Pojdem!» Zdrznil se je, ko je videl, kako so zadrhtela njena polna pleča pri besedici naju.

Molče je planila v svojo sobo, se zgrudila na postelj, kjer so se ji nekoč, pričakujoči njega, ure izpreminjale v minute.

Mrakovi so se zgostili, dan je zatisnil oči. Leno je zdrselo solnce za obzorje, ne ozrši se na Marto, koje telo se je vilo od bolečin v ozkem svetu njenega obupa.

Srdito je vrelo v kipečih grudih. Vse je ležalo strto pred njo. Devištvo, neumno kot bela ovčica, za senco tavajoča v prepad, je bilo kelih njegove ljubezni. In ta kelih je on zdrobil. Iz mozga ji je izpil ves ponos, da leži kakor mrtvoudna; posušil je solze, da ne kane niti kaplja na vroča lica, preko katerih besni vihar, kot nad saharskim peskom samum.

V blaznem strahu strme oči v temo, od tam se po kačje plazi mračna slutnja prihajajoče starosti, dovolj zgovorna, da straši žensko telo, ki v prvem cvetju ni obrodilo.

Šele pozna noč se je usmnila trpeče duše; izpremenila je resnico v trhel panj, na katerem se užigajo goljufni plameni.

Njegove besede zvene v utrujenih možganih varljivo in toplo; kretanja, ki je pred kratkim pretrgala vse vezi, se ji zazdi le zamah nejevoljne roke.

Srce se je pričelo s slastjo vdajati tem veščam, oživelo je telo in, opotekajoča se, je ogrnila nočno haljo, prižgala svečo, da si posveti zopet pred njegova vrata. Neslišno je odpirala, vroče telo je vztrepetalo od poljubov mraza. Pekoče grudi so nalahno drhtele od koprnenja.

Vse tiho za durmi, pred katerimi je v omotici svojih sanj prisluhnila bitju dragega srca tam notri.

«Ni resnica, le izkušal me je. Grenke besede mu je narekovala zlovolja čez dan.» V duhu je zrla roko, ki je posegla v temo, da poišče njeno in si jo pritisne na ustnice.

Že je prijela za kljuko, ko ji nenadoma roka otrpne.

Pred njo stoji on in ga je samo oko njegove duše. Ne vara se. Tako mirno je zrl takrat na razdejanje očetnine in ni trenil, ko so pribili na desko sramote pred vrati sodišča Gornikovo hišo. Kadar jih je poljubovala, so vroče sijale, a že drugi dan so ji razodevale temo in grozo v prsih. In ta hip se je jasno zavedela, da umejo ljubiti, strastno izgoreti do sivega pepela, da ne bodo nikdar prosile odpuščanja, če so se njeni čari izpremenili zanje v mrtvo zrcalo.

Spoznanje je dušo prevzelo. «Tihi mož, naj gre cvetje z vetrovi, žalujočih vej ne boš gledal,» je šepetala v grozi pred ledeno prikaznijo med vrati.

Dvoje duš se je pogledalo v tej uri do tistih globin, kjer tli ogenj, ki ga jima je Nevidni vdihnil pri rojstvu.

Vzravnan je upihnila luč in se vrnila. Še enkrat se je ozrla, prikazni ni bilo več. Ona pa je vstopila v sobo, obstala pred svojo podobo v zrcalu.

Spolzela ji je halja z ramen. Nobene sledi bolesti ni odkrilo oko v ponosnih oblinah. Zdaj ni mogla več verjeti, da vene vitko telo, da usihajo vroče grudi. Le ustnice se še niso nasmejale od bolečin spoznanja: «Kdo je kriv? On? Nikdar in nikoli! Marta, prišla si lepa kot Eva in si ga zvodila, da je izgorel v tvojih strasteh!»

Toda še vedno je ranjeno samoljubje prežalo na ugriz. Bežala je pred njim: «Marta je lepa, lepa zadnja roža iz Gornikovega vrta!» Tako strastno si je poljubovala drhtečo roko, kakor bi hotela izpiti sokove Gornikovih rodov. «Najlepša bo Marta med svati, sama nevesta žalosti.» In zopet je povescila glavo k srcu, kjer je zapeklo samoljubje.

Do jutra se je borila s seboj, in ko so zarje oznanjale dan, je zaprla svojo sobo ter se odpeljala k sestri.

7.

V domači hiši je pognala ljubezen prvi popek in zdaj so padli od cveta poslednji listi. Utrujena od vseh teh spominov, je spala Marta vse popoldne in dolgo noč.

Drugo jutro je Ana že navsezgodaj razgrnila zavese, da bi jo prebudilo solnce in ne človeška roka. Svileni, jutranji žarki so toliko časa dražili trepalnice, da so se velike, črne jagode zvedavo vpraševale, kje so. Pa je prikukal izza vrat blede obrazek Ane, smehljajoče se do zadnje nitke bele, poročne obleke.

«No, ti si prava grdoba! Na svatbo pride, pa spil!»

«Je že čas?»

«Ne, ne. Le povaljaj se še, mene ne zdrži danes. Ampak videti sem te morala, da še prej pokramljava.»

In je hitela, kje si je kupila obleko, kaj je pripravila za gostijo ter uvezla toliko vprašanj, da je Marta pešala z odgovori.

«Slišiš, Ana, povej mi vendar, kako ti je všeč Fridolin?»

«Veš, med nama, če natanko preudarim, je sem in tja malo pust, ampak njegovo zlato srce odvaga vse.»

«Dobrega srca,» je premišljala Marta, «kaj bi to v ljubézni?»

«Kje si pa Krištofa pustila? Z nevesto sem ga povabila!»

«Z ne—vesto?»

«I seveda. Le zavijaj tako nedolžno svoje brihtne oči. Pravijo, da je nekaj nenavadnega.»

Marta se je s težavo premagovala, da ne razodene svoje gluhote in slepote.

«Bogve, če jo pripelje. Rada bi videla tega nerodneža.»

«On se ne bo ženil.»

«Zakaj pa ne? S teboj, Marta, ni nič. Ali si še neumna. Že zdavnaj bi ga lahko imela. Povej mi, ali vidva res nista...»

Marta je skoro zakričala od bolesti.

«Prismoda. Toda Krištof se ne bo ženil, ker je eden izmed umirajočih.»

«Marta, tebi se blede. Seveda, predolgo si spala. Ti, Zamido sem tudi povabila.»

«Bože moj, Ana. V to hišo ga vabiš? Kaj ne veš, da sem vložila tožbo za očetov denar, da mu dokažem tatvino?»

«Vem, Martinček. Pa je prazna ta. Bolje bi bilo zlepa.»

«Ana, Ana, kaj delaš?»

«Nič slabega, moj muc, zdaj pa vstani in glej, da se danes postaviš.»

V Marti se je vse trlo. Prešinjal jo je stud, da bo morala sedeti za isto mizo z Zamido. Sestrinsko ljubezen so otrovale prve grenke kaplje in zmračilo se je čelo nad življenjem Ane. In vendar se ni mogla ustaviti pri teh mislih. Zaved, da je bila prevarana, je vnovič obudila njegovo podobo.

Zdrsela je v naslanjač in se strastno oklenila spominov. Težko je dihala v onemoglem srdu, dokler ni nenadoma v tolažbo oživela prikazen tiste poslednje noči, ki ji je ukazovala, da naj nikar ne verjame besedam Ane, izrodkom človeške zvedavosti, stikajoče po vseh predalih svojega bližnjega.

«Je, nevesta je,» je teptala z nožico, «ampak varal jo je, ker je ljubil mene. Saj mi ni prikrival, da me zapušča. Ženil pa se ne bo in ne bo, prej bodo strasti sežgale njegovo dušo, ki se ne peha za ljubeznijo kot se naše.»

Ni se mogla več ločiti od njega. Ogrnjena v plašč solčnih žarkov je premišljala ter izbirala zanj nevesto.

«Lepo dete bo, ki se pregloboko potopi v dušo, da bi trajno ogrelo strasti.»

Tako se je naslajala nad svojim odkritjem, da je pozabila na svatbo in se vsa zgenila, ko se je oglasilo v njej: «Marta, kaj sanjaš? Upaš še vedno? Zakaj se primerjaš z njo, neznano?»

«Ne!» je jezno vstala in udarila ob tla.

Izpraševala je zrcalo za poslednjo skrivnost, ko je potrkal Zamida. Zdelo se ji je, da je celo bela obleka zardela; tako ga je zasovražila v tem hipu, ki mu jo je dovolil videti v vsej razdvojenosti.

«Dovolite, gospodična Marta, vi me tožite?»

«Da!» Niti pogledala ga ni.

«Oprostite, vaša pot bo dolga, prav nič kratkočasna. Morda vam bo ljubše, če se pomenimo za tisto malenkost, ker vidim, kako težko vam je zaradi nje.»

«Oprostite, s človekom, ki sem ga oklofutala, se ne menim!»

«Mislim, z gospodom Krištofom bi se radevolje pomenili.» Ta hip jo je vso prevzelo, ker je čutila njegovo grizočo jezo na sebi.

«Kako pravite? Ah, da, z gospodom Krištofom! Veste, še poljubila bi ga, poljubila, če bi se bilo treba z njim pomeniti.» Globoko je zasopla. Olajšala jo je zavest, da je zlomila ost njegovega zbadanja. «In še enkrat vam rečem. Od gospoda Krištofa vse, od vas pa nič drugače, kakor se zverini iztrga plen.»

Premagovati se ni mogla, saj je vendar našla nekoga, kateremu lahko izsuje vso žerjavico na glavo: «Sicer pa menim, da ste vstopili pomotoma. Na svatbo vas je povabila sestra in midva se ne poznavala!»

Vkljub škodoželjnemu posmehu ni mogel zatajiti okornosti in zmede svoje, ko je odhajal.

«Zakaj ga nisem izbila?» V užaljenem ponosu se je vsa tresla in solze so ji zalivale oči, ko so jo poklicali.

Stopala je po cerkvi do oltarja, korak jo je skorajda nosil prepočasi. Ženice v stranskih klopeh so si šepetale: «Gornikovka, izrezana mati.» Starci so strmeli v njeno rast: «Je lepa kot mati vseh žalosti.»

Njene oči pa so sijale v boga nad oltarjem, gluha in slepa za okoli stoječe je pregibala ustnice, da si z besedami olajša svojo bol: «In če sem grešila, ne zavrzi me, gospod. Tako sem morala storiti. Bodi varuh moje nemirne krvi in daj, da okusim le kapljico sreče, ki si jo danes nalil sestri! Vrni svoji hčeri dušo otroka. In na sestro se ozri, da življenje ne prevara njenih sladkih nad in ji ne omadežuje njene čiste duše.»

Ko se je obrnila od oltarja, so se vsi pogledi srečali v njej. Gospe so jo z lornjoni motrile, mož pa se je sklonil na uho moža: «Kaj ni greh, goniti takega dekleta iz hiše?» «E, Zamidove strune navijata hudič in denar.» Starci, sodeči jo prej po rasti, so ji pogledali v obličje: «Glej, vodila bi domačijo, kot mi.»

Sestra je begala s svojimi pogledi in bogvekaj je čutila, da ji je meglica potrnosti zastrla oči. Doma je planila na Martine prsi, jo objela krog vratu in solze so kanile na sestrično grud: «Joj, Martinček, lep si bil.» In je zbežala.

Marta pa ni bila ne vesela, ne žalostna, vedno hitreje ji je utripalo srce, ko se je približevala pričakovana ura. Zaman je bila zdaj vsaka tolažba, vse se je izpreminjalo v pleve pred zavestjo, da

se v par trenutkih odloči usoda dveh bitij v srcu moža. In je čutila, da se ne bo mogla ovladati, temveč se bo nagnila k njemu kakor roža k solncu.

A če jo v tistem hipu preraste ona, neznana, bože, kaj potem?

Z rokami na grudih je prosila srce, naj se umiri. Toda, kako naj bi ubogalo zbegano glavico, ker je še vedno hlepela po njegovih poljubih? In vstopila je v sobo brez oblasti nad seboj, nevedoča kam bi pogledala, kako bi nosila roke.

Strl jo je prvi pogled. Da bi nikogar ne opozorila nase in na svojo rdečico, je nezavedno zamižala. Možgani in srce so ji otrpnili, kajti tam poleg njega ni sedela podoba njenih sanj, ampak ženska, ki se niti ozrla ni nanjo.

Strastno se je vsesala v obličje svoje zmagovalke. Zavedela se je, da ugaša plamen pod njenimi svilenimi trepalnicami pred nebeško milino resnega obličja z večnim smehljajem otroka na svojih vlažnih ustnicah.

On pa miren in tih, ni niti opazil njene zmedenosti, ki je odprla zapore vsem strastem.

Pili so na zdravje mlade neveste Ane in v Martinih rokah je čaša vztrepetala. Srečale so se roke tekmovalk, kakor bi se nevidna meča prekrizala nad mizo. Martino je prevzela strast, trdo je trčila in kozarec je zazvenel na mizi razbit. Uporno je pogledala svojo nasprotnico, ki se ji je veselo nasmejala. In še z besedo jo je hotela raniti:

«Jojmine, krst, gospodična!» Sama se je prestrašila svojih odurnih, pijanih besed.

«Vi ste poredna, gospodična Marta!» Le-ta ni čula smehljajočih se besed, belih biserov ni videla, sram jo je glušil.

Krčevit stid je pretresal ponižano srce, ko je vstopil Krištof, ki je odšel od mize, da bi jo pomiril.

«Marta, dokler boste živeli v moji hiši, ste pri nas Marta Gornikova, drugače se, mislim, nisva poznala.»

«Vem,» je ihtela.

Ni še prestopil praga, ko se je skesala za priznanje svojega početja in hotela planiti za njim, da bi mu s poslednjim očitkom zastrupila dušo. Kaj se še sedaj ne zaveda, kako jo boli razbita majolika srca, iz katere je izpil do poslednje srage njeno kri? Kako jo grize ponižanje pred eno? «Ne, ničesar ne ve, drugače bi ne mogel odhajati tako hladnokrvno!»

Najhujša boleost v človeški duši ne razglašča krivice, ugnezdi se pod videzom kot strup dolgotrajne bolezn, tam gloda in gloda, da nihče ne ve, odkod prihaja konec.

Podobno je življenje jesenskim poljanam, kjer plapolajo med meglami ognji, pokončujoči vse, kar ni rodilo sadu. V Martinem srcu pa so gorele vse sanje, spomladi rojene, v jeseni brezplodno zavržene. V trpki žalosti je prožila svoje roke, kakor trepečeje veje ogolelega drevesa pod svinčenim nebom.

8.

Megle so ležale nad zemljo, malokdaj je solnce to zimo preganjalo mraz in človeško potrtoost.

Marta se ni več vrnila v Krištofovo hišo. Vse dni je presedala pri stroju, odkoder se je na večer vračala v revno in slabo opremljeno sobo, katero je najela v predmestju. Kadar je v dolgih nočeh odkrivala svoje srce praznini krog sebe, se borila s spomini, se ji je vselej zdelo, da se je v to samoto priplazila skozi gosto robidovje, ki je neusmiljeno raztrgalo njeno srce, da se rane še vedno niso mogle zaceliti in je iz odpirajočih se brazgotin curljala sveža kri na prevarano mladost.

Od časa do časa se je vznemirila, neumorno so iskale oči spotoma domov, ter je že pozno bežala nazaj na ulico, da bi se okrutno naslajala z njegovo srečo. Nato se je v hipu prestrašila črnih mrež svojih misli, spredenih v njenem kotičku, odkoder je gledala v svet.

Le počasi se je vračala k sebi, tako nevidno, kakor v zemlji poženo kali. Trudoma je našla zaupanje v svojo lepoto, v zavest, da bo utrgana roža vnovič cvetela.

Boječe in tipajoče se je naselilo v srce odpuščanje. Če bi se srečala z njim, bi mu mogoče mirno priznala: «Zavrgel si me, ker nisi bil rojen za očeta mojih otrok.»

O teh je pričela sanjati. V neviden, rožnat obrazek je strmela; nad njo se je smehljal, stegalo je zalite ročice zlate dete in jo prosilo rojstva. Beseda mati je tlela v njenih ustih kot neugasljiv ogorek, žgal njeno kri in telo, da se je v nočeh spenjalo, hrepenelo po njem, ki jo oplodi.

Padala je nazaj, vsa utrujena in razočarana, ker ni bilo nikogar, ki bi ga tolikanj ljubila. Kolikor slajše so bile sanje, tem trpkejšje je grizlo spoznanje, da brez ljubezni ne najde pota do cvetočega obrazka. In te ni našla. Krivila je svojo samoto, da je preboječa in preuboga za med ljudi.

Tisti čas jo je obiskala Ana. Navsezgodaj je potrkala.

«Lepo, lepo, v svojem golobnjačku si na vse pozabila,» jo je pozdravila Marta, pa se takoj zdrznila, ko je zagledala, kako se je namrgodil razposajeni obrazek.

«Oh, ali je dolgočasen ta dedec.»

Marta se je prestrašila svoje lastne misli: «Kar se je zgodilo meni, se bo vsak čas njemu.»

«Do grla sem ga sita. Ni življenja v tem žaklju.»

«Kaj te nisem svarila? Zaradi denarja te je pograbil; je mislil, bogve kaj bo ostalo.»

«Bah, pustimo. Kar zaporedoma: je dolgočasen, pust kot dren, lesen štor, klada, top in neumen, pa neroden in še ljubosumen ni. Vrag ga vzemi. Zdaj ostanem tu, vso spomlad, če hoče za menojo, naj le pride. Martinček, le hitro vstani, me spremiš v banko po denarce, popoldne pa se pelješ z nami, par prav čednih fantov od nas je tu.»

Ko se je Marta oblačila, jo je Ana neprestano obletavala s svojimi vprašanji: «Kaj pa ti počneš? Kdo bi razumel, kar uganjaš. Kakor pravijo, je le res, da sta se s Krištofom sprla. Zaradi plače gotovo ne. Ti, slišiš? Takšnale kaniš z menojo? Jezus, kaj nimaš denarja? Moj bog, pošvedrane čeveljčke, flor nogavice, pa perilo. Kako si se zavrgel, moj Martinček.»

Anine solze so rosile na labodji vrat Marte, ki je položila svojo glavico na njene plave kite in se ni zjokala zavoljo nogavic in perila, ampak za vso svojo težko zimo. Ganjena je Ana objela svojo sestro.

Še to jutro jo je oblekla. V novih čeveljčkih je bil Martin korak prožen in vesel do smeha, njeno vitko telo pa pomladanska breza, ki lovi prvo zelenje med svoje lase.

V gozdičku za vasjo so polegli. Marta je poklicala Ano.

«Ti, kdo pa je?»

«Tvoj spremljevalec? Damjan Žbona mu pravijo, menda uradnik.»

«Lepe oči ima.»

«Pa prazen nič.»

Ležali so pod borovci, na katerih je šele mežikalo sveže zelenje. Pred njimi na poljih je soplja zemlja, komaj so jo prevrgli. Iz Fridolinove kleti je prinesla Ana triletno, rubinasto starino. Marta je ležala sama, le Damjan Žbona se je zleknil poleg nje in gledala sta se skozi rdeči kristal polne steklenice.

Slutila je njegovo misel. «Vi ljubite zemljo?»

Žbona je povetil oči: «Res je, gospodična Marta. Strastno jo ljubim, vročo in črno, še preden poženo prve kali. Poglejte nebo nad seboj. Žareča lava lije na zemljo. Ali vidite, kako kipe borovci? Sredi njih debela vre strast in se peni njih sok hrepenenja. Tako vroče sopejo, da čutim na dlaneh njih oster dih. Tamle pa

režejo zemljo, za plugom se poganjajo črni valovi. Ali ne zdrami vaše duše ta strašna sla, ki bo, oproščena vseh spon, v zelena žitna polja sekala krvavordeče cvetove? Ste že ležali za žitom na obronku in je nad njim bilo razpeto sinje nebo? Kako bi vam mogel povedati, kaj sem občutil, ko se večna rast zemlje preliva v večni mir nad seboj?»

Prisluhnila je; slastno je vpirala vanj svoje oči in se opajala od žarečih žarkov na njegovem obličju.

«Gospodična, pohajate zdaj v teh nočeh med njive in v gozd? Se vam ne zdi, da so zvezde vroče kot naša srca in blizu za prijem otroške roke? In zjutraj resnično verjamete, da so ponoči padle na polja, na rože, tako leskečejo poljane. Pa če greste z boleštjo v duši v to noč, ostrmite nenadoma in veste le, da zemlja rodi, da raste drevo in zvezde gredo.»

«Zvezde gredo,» je rastlo v Marti. Omamljena je ponavljala: «Kaj krivica, kaj bolešt, le zvezde gredo.»

Tajna slast je razvnela mlado kri.

«Pijva, gospod Damjan!» Smeje je držala kozarec pred očmi: «Poglejte, zemlja je vsa zagorela.»

Damjan je natočil, se nagnil k njej šepetaje: «Če gledam vas, bi dejal, gospodična Marta gori.»

«Tudi vi ste ves v plamenih. Dajva, eks!»

Vreščanje in smeh sta posegla v njun razgovor. Tam zadaj je poizkušala Ana splezati na drevo; nerodno si je hotela zakriti bele čipke: «Tak počakajte, da splezam. Kdor me doseže, bo moj.»

«Punca je nora,» je pomislila Marta.

Okoli drevesa je rajalo razbrzdano smejanje. Komaj se je vzpela, jo je objel krog pasu lep, mlad fant in zbežal z njo. Ana je zacvilila in vsi so hiteli, da jo osvobodijo.

Zdramilo se je v Žboni. Oči so mu gorele in ves vroč se je vrgel na zemljo: «Joj, gospodična Marta, kako ljubim to zemljo.» Zagrebel se je vanjo.

«Moj bog, kaj pa počnete.»

«Zgorim v tej zemlji, boste videli.» Že je zgrebel za glavo globoko in kakor brezumen je dihal v zemljo.

Ana je privihrala vsa razkuštrana ter se smejala na vse grlo: «Fantje, zakopljimo ga.» Prijeli so ga, postavili na glavo in ga zasipali s prstjo. «Vidiš, kako se je boš najedel,» se je udarjala Ana po stegnih.

Ko je bil zopet na nogah, mu je prst lepela na licih, med lasmi in s krvjo podplute oči so iskale Marte. «Kakor bi iz zemlje vstal,» se ji je mešalo v glavi; omotena od vina se je le lahko

smehljala in ni mogla odtrgati pogleda od fanta, zamazanega s črno prstjo.

Umili so ga z vinom; ves dišeč po njem in zemlji se je nagnil k njej: «Marta, lepe so vaše oči!»

«In vaše so divje lepe,» je izustila skoro nevede.

Sledila sta odhajajočim. Molče sta hodila in le njene oči so se naskrivaj kradle vanj. V mislih pa ji je zvenelo: «In pozabite, da ste... vi veste le, da raste drevo, da je zemlja vroča, da so zvezde vroče.»

«In v mojem srcu je vroče, oh kako vroče,» so se smehljale ustnice v prvi sreči po težki zimi.

Doma pa je odprla okno, strmela v nebo, sprostrla roke v sladki omamljenosti: «Mati, blagoslovljena mati, reši, reši me, jaz gorim. Saj norim, mati. Zvezde gredo.»

Skrila je svoje vroče telo pod odejo, le široko odprte oči so strmele v bleščeče zvezde. Ko jih je zatisnila trudnost, je vstala pred njimi podoba Damjanova, zamazanega z zemljo. (Dalje prih.)

Dr. Pavel V. Brežnik:

(Nadaljevanje.)

Bretonsko slovstvo.

Ta narod, ki je po eni strani tako praznoveren, sanjav in zamišljen, resen in pobožen, je po drugi strani krepak in realističen, graniten kakor zemlja, na kateri prebiva stoletja in stoletja; to nasprotje v njegovi duši se nam izborno kaže v njegovem slovstvu. Bretonsko slovstvo se začenja v začetku 19. stoletja z zbiranjem narodnega blaga. V tem času so nastale velike zbirke keltskih legend in narodnih pesmi. Pisatelj Emile Souvestre je leta 1836. cenil število zapisanih izvirnih besedil na približno deset tisoč. Iz najstarejših časov nimamo zapiskov, šele po 16. stoletju so bretonski bardji začeli zapisavati pesmi in so jih prepevali ob ljudskih slavnostih.

Dve vrsti teh pesmi poznamo: «gwerziou» in «sonious»; prve so temačne, fantastične pesmi, ki pripovedujejo o nadzemskih prikaznih, detomorih, dvobojih na življenje in smrt, izdajah, ugrabljenjih in nasiljih vseh vrst, to je poezija krepkih mož s trdno voljo; «sonious» pa opevajo nežne občutke, to so zaljubljene pesmi, sladke elegije, plesni refreni, otroške igre in petje, satirične in komične pesmi. To je lirski poezija, poezija žensk, zaljubljenec in sanjačev.¹

¹ Prim. F. M. Luzel: Gwerziou Breiz-Izel (t. j. bretonske balade II. del, predgovor).

✘

✘

In ko je že visel in so se mu zlomile oči, je prišel mimo njegov tovariš Zelenko, in se je ustavil pod drevesom. Gledal je nekaj hipov v strašno lice obešenca, nato pa se je zasmejal in začel stikati po njegovih žepih.

Pri tem je govoril, kakor da govori Petru Kobuli:

«Nisi dobro opravil, brat, in si mi zdaj v svarilo, da ne lazim k starim devicam... Pa je prav, da odhajaš. Takšni, ki verujejo v idejo, niso za življenje. Takšni kmalu slečejo vse svoje kože in se pojavijo v svoji prvi, pravi in edini... Adijo, moj Peter Kobula!»

In rdečebradec je izginil pod hribom v mrak, kamor niso več segali soji požara.

* * *

Francka je sedela na črnem ožganem tramu in stiskala k sebi otroke, ki so jih rešili iz ognja.

Vekala je obupno:

«Kaj ste to storili, otroci moji, kaj ste to storili!»

Proti jutru je ogenj ugasnil in žerjavice je ostalo le še toliko, da se je Francka ogrela. In ko se je zdanilo, je ovila otrokom s cunjami noge in se je napotila z njimi proti mestu. Kogarkoli je srečala, vsakega je izpraševala:

«Ali niste morda videli mojega moža, Petra Kobulo? Povejte, dobri ljudje, ali ga res niste videli?»

Juš Kozak:

(Nadaljevanje.)

Dota.

9.

Marta je slutila, da pride, čeprav ga je obenem tajila in odganjala izpred oči njegovo podobo. Kri pa ni mogla več zatajiti svojega koprnenja. Vzbudili so se zopet spomini prve ljubezni, in marsikdaj je samotna težko stokala pod bremenom.

On, ki je prvi poljubljal njene ustnice, je prerastel Damjana. Zazdelo se ji je, da jo vabi nazaj in vriskajoča bi se mu vrgla v naročje.

Riba brez vode se tako obupno bori s svojim življenjem, kakor je strast preganjala Marto. In če bi morala umreti, bi ne priznala, da išče po vseh potih, kamor je sledila Ani, le Krištofa. Razbrzdavnost, ki se je je lotevala v takih trenutkih, ni bila iskrena, jeza je gorela v nji. Čim bolj je tajila Damjana, ga bremenila s

smešnostjo in mladostjo, tem pogosteje se je vračala zopet k njemu. Z Ano ni bilo moči govoriti o Damjanu.

Nekoč je napeljala, da vseeno ni tako lahkomišljen, kot se ji zdi, tedaj se je Ana zvonko zasmejala.

«Beži no, Martinček, saj fant nima počenega groša. Baha se, baha, tebi bi privoščila že kaj boljšega. Čakaj, danes pridem pote. Lep kraj smo si izbrali in novega fanta imamo. Je vsaj za ljubezen, teslo Damjanovo pa še za to ni. Inženir, samec, res mvalo nesramen, ampak duhovit ti rečem. Meni je že ljubezen odkrival. Pa kako. Neko grško pravljico mi je pripovedoval, o nekem oslu, hud poper. Zato sem ga tudi spodila. Pa veš, da mi je žal, če je zameril. Čakaj nocoj, pridem pote.»

«Ti, Ana, kaj pa mož?»

Že med vrati se je smejala: «Denar je poslal. Mi znamo, ljubica!»

Marta pa je po sestrinem odhodu prejela pismo: «Gospodična, nocoj gredo zvezde. Pridite.»

«Ne in ne!»

Zvečer pa je šla.

Nad gozdom so pokojno žarele zvezde, strmele v dva človeka, ležeča drug poleg drugega v mehki, zametasti travi. Molčala so drevesa. Med njima in nebese pa ni plaval mir; neizgovorjene besede veselstva so oživele, srce človekovo jih je slutilo, zapiralo oči in plaho utripalo.

Marti so blestele oči, nepremično je ležala, le grudi so dihale. Sama ni vedela, kako jo je zvodil v to samoto in zakaj mu je pokorno sledila.

Čutila je poleg sebe vroče ustnice, proseče poljuba.

«Ne morem!» je šepnila od strahu.

«Ljubim te, Marta. In ti?»

Ni odgovorila, ker je telo lagalo duši. Prepustila se mu je, da jo je objel. Opojnost noči je dihala iz njegovega naročja, valovi telesa so ji zameglili pogled in pogrezala se je v strastnih vonjavah trav.

«Ne morem, Damjan, ne morem,» se je branila.

Zamrle so njegove roke, omahnila je nazaj in široko odprte oči so se bale neba.

«Govori, zakaj ne moreš?» Nad njo je vrelo, kakor iz žive zemlje. Dvoje src se je čulo biti sredi onemele zemlje.

«Marta, ali veruješ?»

«Verujem.» Tresoča se kot bilka je odgovarjala.

«In če veruješ, poljubi me, Marta, pekoče so tvoje oči, tvoje grudi se mi smehljajo. Zvezde gredo nad nama. Nad mestom tam spodaj je sprostrlo nebo baldahin miru. Ti pa si vroči val zemlje, ki ga ljubim.»

«Odpusti! Ne morem!»

«Marta, globoko diše noč, vse čaka, rojstvo človekovo se približuje. Marta!»

«Moj bog, moj bog, Damjan, odpusti, saj ne veš, kaj govoriš.»

«Marta, moje besede so živa vera in strast.»

«Damjan, ne pregreši se nad norim telesom. Saj je tvoje, a duša ni tvoja.» Vzpela se je sredi hriba. Tresoča se je vpirala svoje blazne poglede, odkoder je prihajala tema. Sredi nje je zagledala njegov obraz, ki se mu je prvič vrgla v naročje. Bliža se ji in jo zre s tistim pogledom, pred katerim je umrla njena ljubezen. Od bolečine se je zvilo telo, stisnila jo je strašna slutnja, težka in mračna, da bi zarjula od groze. Brezimna usoda je bila v tej slutnji, razodela se je, kakor se zvezda utrne in spoznala je svojo bit in svojo pot. Branilo se je telo, čeprav žejno, silno žejno.

Na vratu jo je speklo; prosojne polti so se doteknile vroče ustnice, da ji je zavrela kri. Umikala se je pred njim, toda krepko so jo objemale roke in dvoje teles se je rvalo sredi tišine. Vroč duh jo je omamil in ji posušil besede. Usoda, braneča telesu, je že bežala in kar drhtele so njegove roke, čuteče, kako reva omaguje. Je bila prežejna. Tisti hip je sova plula nad njima, zvijajočima se v klopčiču na zemlji.

Že so stekleno blestele oči. Tedaj se mu je z vso strastjo izvila.

«Damjan, ne morem, jaz sem njegova.»

«Njegova?» Kakor ostrmi zemlja pod solničnim mrkom in nori žival, tako so mu upadle roke in je bolečina zadrgnila grlo.

«Njegova?»

«Njegova! Preveč sem bila varana, Damjan. Odpusti. Morda pride čas, ko te bom ljubila. Nocoj pa te prosim, če me ljubiš, ne greši nad menoj. Ne greši!»

Strasti so umrle in duša, rešena usode, je izpregovorila. Do jutra mu je pripovedovala vso zgodbo, sedečemu molče poleg nje.

Hladen dih, rožnato obzorje ju je zdramilo. Šla sta molče. Pri studencu sta izprala sledove noči. Škrjanec je ravnokar vzpuhnil in ji vdihnil veselo misel.

«Ljubi me, ljubi me, Damjan!» In ni se več spomnila Krištofa.

Damjan je zavil v kavarno, ko sta se poslovila. Inženir je pripovedoval veselo zgodbo in jasno je bilo, da ga je Ana vzljubila.

Vprašali so njega: «Kje si hodil to noč?»

Med smehom je razodel svoje robinzonovanje.

«S kom?»

«Ne povem,» se je muzal. Pa ga je spekel sram in domov grede se je zaklel: «Moja bo. Čisto gotovo!»

10.

Išče mož ženo in žena moža, kakor je zapisano v svetem pismu: «Ti boš njen gospod, a ona bo tebi pokorna.»

Tako se mu je Marta v prvih, vročih dneh poletja vdala in zanosila.

Damjan je v urah ganutja sumil sebe, da ljubi Marto zavoljo strasti njenega telesa. Ona pa ga je ljubila vsega, kakršen je stal pred njo in razpredal svoje sanje, za katere je vedela, da bodo zanjo grenko trpljenje. Z nepojmljivo slastjo je sprejemala to breme, ker je v bližini srca klilo njegovo seme.

Spoznala je, da ji ni hvaležen za vso njeno vročo ljubezen, a še bolj iz srca mu je je nalivala. V urah bridkosti si je priznavala, da beži pred njo z vso mehko in rahločutnostjo. Tiho ga je klicala nazaj.

Kadar pa jo je zopet omamljala njegova razbrzdanost, ni čutila, kako iz dneva v dan izgoreva njegova vroča in resnična strast.

Odkar mu je tisto noč vse razodela, se je nezavedno razpasel v njem hladni račun, a ona ga je sprejemala kot tiho ljubezen, ker jo je obvaroval greha duše.

«V službi ne ostanem. Zaradi deteta. Bova že živela.»

«Marta, delal bom, boš videla, kakšno življenje se nama odpira.»

Njo je zmrazilo, tako tja v en dan je govoril.

Srečavala sta ženske in njegovo oko je blestelo. Tajen strah jo je svaril, a bila je njena duša utrujena in se je tako bala, ostati zopet sama, da je rastla v zgolj ljubezen in žrtvovanje.

Tihi opomini, ki je pred njimi trepetala duša, so razpihali mogočne plamene ljubezni. Njeno vroče srce ga je opajalo iz take bližine, da se je tudi v urah najtišje izpovedi slepil in varal, kako jo ljubi. Ponos, da je Marta Gornikova njegova last, mu je zatemnil lastno vest.

Sestra Ana je vedela.

«Marta, uboga moja Marta, v tem človeku ni ljubezni. Nikogar še ni in ne bo ljubilo to vihravo srce. Praviš, da poznaš svet, pa kako se motiš.»

«Ančka, ti in tvoj inženir mi ne bosta brala levitov.»

«Kaj boš z nama. Midva sama veva. On me ljubi — pa me ne bo ljubil. Malo solzic bo in basta. Mar je meni večna ljubezen. Rajša bi imela, da imaš vsak dan drugega fanta.»

«In najina mati?»

«Je bila vse druga ženska, kot sva medve. In oče kaj drugega, kot tvoj Jur.»

«Motiš se, Ana, Marta je hči svoje matere, ki bo znala trpeti. Sicer pa ti rečem, ne grdi Damjana! Kakor se mi je približal on, se mi še ni nihče. Naj me zavrže, on ostane moj!»

Sestri se je zasmilila tiho plakajoča, ponosna Marta. Tedaj se ji je razodelo, ko je gledala jok obupane ljubezni, ki prosi življenje za poslednje usmiljenje.

«Marta, kaj, ti si...?»

«Da!»

«Moj bog, saj si nora!» je vila svoje roke. «Prav mudilo se ti je in zdaj se bosta vzela brez groša. Prekleta sem, ki sem vse zakrivila.»

«Ana, ne blati moje sreče!»

«Ampak govori, kaj storiš zdaj?»

«Vzameva se.»

«Norček, norček! Bosta spala spet v gozdu in jedla sladke koreninice. Pojdi, dokler je čas, in jaz te priporočim.»

«Ana, Ana!» njene oči so sikale jezo, da so ugašale solze; «nikdar in nikoli, pa če mi od lakote umre črviček. Ne, ubijala ne bo Marta Gornikova! Živila ga bom in če jih imam deset! Vse te roke so ustvarjene zanje. Ana, ne žali moje duše, ki je polna njegovega imena. Bog se te usmili, da izročaš smrti stvarjenje, za katerim je mati omahovala in se opotekala od sreče, ko ga je začutila.»

«Res si izrezana mati.» Ana je ostrmela pred njo. «Odpusti, ampak življenja ne poznaš.»

«Mar mi je. Življenje je moja last, naj se zgodi, kar hoče, izživim ga po svoji volji.»

Začudila se je Ana vzkipelosti svoje sestre, žareče v ognju ljubezni, in šele tisti hip je čutila, kako govori bitje, ki je namenilo svetu novo življenje.

Zvečer je Marta s kopreno rahločutja razodela Damjanu pogovor med seboj in sestro. Ovila ga je z vročimi vlakni srca, da je privolil v poroko, čeprav je bil bližje Ani ter njenemu mnenju.

In zopet je čutil, kako lije vanj živa vera, da bi živel in delal za novo bitje.

V prvih jesenskih dneh sta se poročila. Že drugi dan so Martine štiri stene oklenile novo življenje.

Sestra Ana pa se je prvič v življenju zdrznila, ko sta se ločila z možem. Zbala se je pa za svoje udobje in računi so se pričeli oglašati v njenem otroškem srčecu. Znanec jo je sprejel v banko.

11.

Ležala je februarska megla. Rahel sneg v razorih na mižečih njivah. Ječala so ogolela drevesa, na stežaj so bila odprta vrata zimskim mrazovom. Osamele bilke so drhtele, kakor ljudje, ki jih je zanesla pot na speče ravnine.

«No, gospod svak, kako mislite zdaj o zakonu?» je hudomušno nagovorila Ana svojega spremljevalca, s katerim se sicer še ni pobotala, temveč ga je le študirala, kakor se je sama izražala. Ljubezen do sestre je sicer premagala tajen notranji odpor in v marsičem je že pritrjevala Marti.

«Dobrota njegovega srca,» je ugovarjala Ana, «to je le lastnost mehkega mozga. Ali ne vidiš, da njegova trmoglavost ne raste v vodoravno smer, temveč je le vihravost vijugastega zaletavanja njegovih nestalnih misli?»

Oporekala je Marta, ker bi iz ponosa ne mogla priznati, kako težak jarem strpljivosti in žrtvovanja ji nalaga njegova bolna rahločutnost in klonljivost.

Ljubezen krvi pa jih je že prepletala v eno družino.

Ana, ki je hotela čista, kakor je trdila, stopiti v novo življenje, je razdrla razmerje z inženirjem in je vsa spokorjena, seveda z nasmeškom za pokoro posedala pri Marti, jo spremljala na njenih potih.

«Se vam ne zdi, tam prihaja Marta. Nič, motim se. No, kaj boste odgovorili o zakonu?»

«Zakon je država, gospodična Ana.»

«Neumnost.»

«Verjemite, ima vladno večino z večno opozicijo. In revolucijo seveda.»

«Saj sem vedela, da bo kaj takega.»

«Minister ljubezni in minister financ sta si vedno v laseh.»

«Seveda, pri vaju. Če se taki norčki ženijo. Povejte mi prav odkrito, bi poljubili vi drugo žensko, recimo tako...?»

«Hm. Če govorim odkrito, strast bi me morala oslepiti. Težko, toda če bi zahrepenel po vas, Ana...»

«Bi vam že pokazala!» Ko se je ozrla vanj, jo je spreletel vlažni blesk njegovih oči in osumila ga je, da se je tesno sklonil do nje.

Temno sta se spogledala, v hipni zadregi povescila oči in prevzela jo je bližina vročega pogleda.

«Ohlapen je vaš jezik,» njene smehljajoče se zenice so nevidno skrivale tajno mržnjo.

Nejasne slutnje, da je to sovražnik njenega rodu, so jo v tem trenutku prevzele jasno in očitno. Pa je bila minuta prebežna, z nejevoljno kretnjo je pokazala na prezebajočo cesto, kjer je prihajala Marta.

Počasi, polna sreče je hodila. Tope bolečine so jo opominjale v križu, niso je strašile, le slast pričakovanega trpljenja se je težko pretakala po žilah.

«Ko spregleda, bo že zemlja v cvetju,» se je smehljala. «Med temile njivami, pod cvetočimi kostanji ga bom vozila. Črnček mora biti. Kako bo stezal svoje zalite ročice po belih svečkah.»

Vesele in od najnežnejše skrbi prevzete so rajale misli: «Srajčke že ima; ta naša Ana je še neumnejša od mene. Kar nogavičke in čeveljčke mu je kupila. Oh, prismođa, saj niti ne vem, če bo on.» V duhu je pregladovala predale, kjer je pričakovalo snežno perilo, prepletено s svilenimi pentljami malega črvička. S koprnečimi prsti mu je sčipkala avbico.

Trudna se je naslonila na njegovo roko: «Damjan, prihaja.»

«Marta, zakaj nisi poslala po naju?»

«Čemu?» Smehljala se je trudno, otroško ponosna. V očeh pa je kovinasti blesk naznanjal prihajajoče trpljenje. «Saj sem res nora, vesta kaj, peljimo se domov. Popada me.»

V vozu se je tesno oklenila Damjana, proseča ga njegove pomoči. Krči so ji z ostrimi kleščami upognili hrbet.

In še vedno se je smehljala: «Damjan, pleničke so pripravljene. V spodnjem predalu boš našel...»

Kadar so jo popustili popadki, je sanjalo telo vročične sanje.

Mrak jih je objel, ko so stopili v sobo in noč je siloma padala na zemljo. Položili so jo v postelj.

Tedaj ji je pekoča bolečina izžgala vse misli. Z nadčloveško strastjo se je oklenila vratu svojega moža, da mu je posinelo obličje, mu zastajala sapa; vrtoglavo se je sklanjal nad njo in šibila so se mu kolena, tako je posrkala vso njegovo moč, da se s podvojenimi silami odreši bremena v blaznih bolečinah zvijajoče se telo.

«Dam... ja... an!» je pretresal krik nočno tišino. Zvezde so obstale prikovane in zrle skozi okno na človeško telo, razbolelo do smrti.

«Damja... a... an!» je pretresala stene obupna prošnja; majala se mu je zemlja pod nogami, groza ga je stiskala, vso svojo moč ji je stisnjenih ustnic izžemal v pomoč.

«Damj... a... an!» Trepet je prešinjal navzoče. Poslednje sile Damjana, vsega drhtečega, so se upirale, da odrešijo nabreklo telo, vzpenjajoče se kakor morje v temnem viharju. Gorje rojstva je pretilo uničiti plodnico. Zemlja se je odpirala in se tresla v svojem drobstvu. V smrtni grozi se oklene telo telesa in do poslednje iskricice krvi se ne loči od njega, da ga potegne seboj v prepad. Tako je dušila Marta njega, ki jo je oplodil, da ga rjoveča stre v svojih brezumnih bolečinah. Ničesar ni videla, ničesar čutila, le zakon rojstva je vršil svoje postave, da se zruši zemlja, iz katere vre novo življenje.

«Da... a... mja... an!» zateglo se je trgalo od srca. Silen pogon zemlje in telesa, do neba, nato sta se zgrudila mož in žena. Sestra pa je držala v svojem naročju črnooko bitje, nejevoljno plakajoče.

«On!»

Damjan ni mogel razumeti trenutka. Po licih so mu vrele solze izčrpanega telesa. Stopil je k Ani, pa se ni zavedal svojega očetovstva.

Šele čez čas se je zasmel, stisnil kričaća k sebi, da ga ji pokaže. In je videl, kako sije njeno obličje v žarki ljubezni in bi voljno še enkrat sprejela vse prestane muke za svoje dete. To niso bile več oči dekleta, iz njih je lilo življenje v malo bitje poleg nje.

Ko je za hip ugasnil materinski sij, se je ozrla k njemu ter mu stisnila roko: «Glej, Damjan, najino življenje!»

Gladil ji je izmučeno čelo, od utrujenosti so se zaprle njene trepalnice in tisti trenutek se je ozrl vase.

«Damjan, Damjan, odgovarjaj sebi! Ali nisi vzel svoje žene iz bojazljivosti, da je ne ubiješ s prvim zamahom? In boš počasi moril, kar si ljubil v sladostrastju svojem. Polakomnil si se žlahtnih nožic, dražil te je vonj upirajočega se telesa iz mladostne bojazni. Sodi, Damjan, kje se je rodil današnji pogled na prelivajočo se obliko Aninih bokov? Ni bil otrok trenutka, iz duše ti je privrel, kjer se za roke držita greh in laž. In tebi se je rodil sin, ki bo že v prihodnjih dneh upiral vate svoje čiste oči, da mu razodeneš podobo svoje duše. Prenežnim za solnčno svetlobo boš hlinil ljubezen do Marte. Ne boj se, Damjan, vse življenje ti ostane laž verna družica. Ne čutiš, kako sladko te vara njen objem? Le priznaj, da uživaš, kadar te ženo njena jadra. Se bojiš, da ti duša zblazni? Ah — prerevna je, da bi se zgrudila vase v

obupnem kesanju, preveč je žejna sladostrastja in če jo obkladaš z očitki, se posladka z njimi. Oj, Damjan, podlost je ime tvojemu napuhu! Čuj, Damjan, dete, ki leži poleg matere, presrečne od rojstva, je iz tvojega semena. Kaj si vlil v ta biserni kelih, v to rožnato posodico?»

Damjan je zatisnil oči in ušesa. Toda stal je sam pred seboj in zrl v trepetajoče srce: «Še to je laž, kar si očitam. Saj ne verjamem, le naslajam se v bičanju. Izgrizel bi rad iz sebe svetnika, nad katerim bi imel dopadajenje. In te baže poniglavcu se je rodil sin!»

Prebudila se je Marta, dan je rasel iz obzorja in oči, vrpte vso noč v svoje brezno, so se skrile za sladki pajčolan nasmeška:

«Glej ga, Damjan.»

Vznak je ležalo poleg nje in izpod malega čelčka je pokukalo dvoje črnih popkov. Avbica je zakrivala glavico, rubinaste ustnice so se skremžile in pričele svojo uporno pesem.

«Glej ga, kričačka. Se že oglašá tiranček.» In mali je začel prebirati svojeglavno svoj prvi abecednik.

«Čakaj, takole! Joj, tiran ti mali, kakor tvoj oče.» In poljubila je Damjana na čelo. (Dalje prihodnjič.)

Pavel Karlin:

Noč.

(Largo cantabile.)

Ali slišiš, kako je na nebu zapelo?
Dvoje trudnih src se je v daljo objelo ...

Ali čutiš, kako je zadihala noč?
Dvoje rok se je našlo — trepetajoč ...

Ali vidiš? Za gôro bliski gorijo.
Štiri oči, ki v bodočnost strmijo ...

Ivan Zorec:

(Nadaljevanje.)

Kraljevič Marko.

V belem dvoru kraljevskega mesta Prilipa so leto in dan pili svetogorski menih Nedeljko in junaški stotniki, so pili v moč ostarele krvi in olajšanje skrbi, v veselje in junaško zdravje, so željno pili in srdito politikovali. A kraljevič Marko je z jezo in s tugo v srcu križem države od gradiča do gradiča, od mesta do mesta nosil glasno misel domovine, trpel

Ki smo videli blaznice mrtvi dom,
odkoder se vije po Tvojem stvarstvu
ironije zeleni zmaj —
Usmili se nas!

Ki smo videli strašno smrt,
ko lomi človeku oči in mu trga iz prsi
življenja zadnji zdihljaj —
Usmili se nas!

In to je vprašanje, Gospod, Gospod,
čemu si nas ustvaril in nam spoznanje dal,
od sebe nas ločil in nas prikoval
v sotesko dobrega — zla?

In še je vprašanje, Gospod, Gospod,
čemu nam volja, ko ni naš svet,
čemu prekletstvo naših kratkih let,
ko nam trga vero razum?

In še je vprašanje, Gospod, Gospod,
čemu nam bol, ako si srečen Ti,
čemu nam smrt, ako si večni Ti?
Usmili se nas! Usmili se nas!

Juš Kozak:

⟨Nadaljevanje.⟩

Dota.

12.

Toplo avgustovo solnce je razveseljevalo sobo. Marta je na stežaj odprla okna, da se je Dušanček kopal v svetlobi. Zamišljeno in modro je sedel med blazinami, od časa do časa je vzkrilil z ročicami, si pomencal nosek in oči, kakor mucek. Kadar se je sklonila do njega, so se vprle vanjo žametaste oči, stisnila ga je v naročje in zavriskala od veselja, začutivši na tilniku njegove mehke ročice. Če je skremžil obrazek, ga je nagajivo dvignila, mu hudomušno zapretila, da ga solnčku pokaže tako cmeravega, kar se mu je zdelo preimenitno, in se je smejal od srca.

Toda Martino lice je upadlo in zbledelo. Skrbi so prežale iz vseh koticov. Obsedela je poleg otroka in kalen pogled je iskal opore pred čudnimi slutnjami. Vse jutro so jo že preganjale. Čutila pa je njih tenke koreninice poganjati v dni, ko se je Damjan vrnil

s pota. Od trenutka prihoda ga je gledala mračnega in natakne-
nega, mrzli poljubi so jo pekli na čelu in privita na njegove prsi
je zaman prosila njegovo odsotno misel zaupljivosti. Skozi ledeno
skorjo je trkala brez utehe na duri srca.

In slutila je mati, ozirajoč se na skrivaj, kadar je nosil malčka
na rokah, da ju ne spaja ljubezen, ampak se oče ponižuje nad
nedolžnim sinkom ter ga peče vest, da bi se mu izpovedal.

Tajna sla vodi človeka po svojih temnih potih z neodoljivo silo,
da se mu razodene njegova usoda.

Oči so iskale in roke se igrale z njegovimi papirji. Datum in
zopet datum. Nasmehnila se je: «Dnevnik piše, morda o malčku.»
Zasramovala se je svoje radovednosti.

«Damjan, duša podla in nizkotna. Žena je otrokovala in ti si
plesal pred prostitutko . . .»

V Marti se je pognala kri. Črke so zaplesale v megli pred
njo, velike in strašne. Zagrizla se je vanje.

«Vem dobro, kdo je kriv. Vsi so silili domov, ti pa, Damjan,
ki te je Bog ustvaril iz pljunka, si nagovarjal Marijo, naj vas
povabi k sebi.

Damjan, žena je doma dojila s tvojo sveto podobo pred očmi,
ko si prestopal prag, blazen od nečistosti, da prisiliš slokonogo
Marijo . . .

Še veš, kako si strmel vanjo, ležečo na postelji, z glavo v blazini
oranžnih las, opojno vonjajočih nad grešnim telesom? Ni te
razvnela strast, hotljivost, gola, ostudna naslada se je plazila v
tebi, da te je zasovražila in vprašala, če se ti ne toži po sinku in
ženi. Ti pa si v hladne, prezirajoče oči lagal, da si vse pozabil ob
njej. In njeni pogledi so te pekli, da si povešal oči pred nabru-
šenimi meči, naperjenimi v tvoje srce. Opijal si se iz jeze, da te
zavrača, pijan si se nagnil k njej, pa se je s studom obrnila. Takrat
si udaril ob tla, zavrtel se po sobi in plesal pol blazen bedasti ples,
oponašajoč ritem strasti, žareč v obličje v zadovoljstvu nad samim
seboj.

Bog te je preklel, Damjan, tisto minuto, ko si se vrtel kot pijana
mušica in se nagnil spet k njej, da bi jo ljubil. Lepo in toplo te
je prosila, da joпусти, kajti njeno oko je razžaljeno v človeškem
ponosu bežalo pred tabo. Ti pa besneč in hotljiv, si s petami
teptal svojo dušo in vriskal nad njo. Tedaj te je ugriznila v lice
in s to sramoto si se opotekel v kot, kjer si zaspal . . .

Zjutraj, Damjan, ti je polito vino udarilo v nos in ves osmrajen
si se zavedel. Preklinjal si svojo ubogo, zavrženo dušo, ker ni

kaplja ljubezni kanila vanjo, ko te je Bog klical v življenje. Spoznal si, da so tvoje strasti le smrdljiv plamen, ki požiga cunje.

Tvoj kes ne raste iz tebe, je ustvarjen umetno za druge, da bi v njih očeh sebe zatajil. In sram, zgražajoč se nad lastno dušo, je le mera tvoje slabosti. Zaničuješ se iz samoljubja, napihnjenega pred svetom.

Z naslado se koplješ v močvirju, ki je zalilo tvoje možgane in srce, da se ne gane volja in se ne oglasi nad osmrajenimi vodami božji glas; le hudičevo seme bohotno poganja v njih. In to močvirje, Damjan, je lenoba od rojstva.»

Zdrsela je list iz Martinih rok. Ni videla solnca, ni je osvobodil obdajajoče jo teme smeh deteta, lovečega svetle žarke.

«Zato sem trpela, zato stradala, zato lačna dojila dete, in vse le zanj!»

Noge so trepetale, mrzle roke so ji trgale mozeg in v prsih, polnih materinstva, je vrela lava, kot v ognjeniku. Kri je butala v lice. Če bi se tisti hip odprla zemlja, bruhtnil ogenj do nebes, in gorel svet, ne bi stala pred večjo grozo, kot pred to lažjo, v katere predale je ponevedoma našla pot.

Solnce, ki je odprlo milijone semen, oborožilo najbolj pritlikavega črvička v obrambo življenja, ni našlo tolažbe za goljufano srce. Že mrtva drevesa je obudilo, da niso strohnela brez zaroda, in vendar ni mogla njegova vroča ljubezen objeti umirajoče duše.

Vsak hip je moralo zastati srce, vse žile so odrevenele pod svileno odejo.

Dušanček je zaplakal, silneje in silneje se je oglašal, kakor bi slutil, da ne more vzbuditi matere.

Pa se je vendar ozrla in ga polila s solzami: «Tvoj oče, Dušanček, tvoj oče!»

Z majcenimi ročicami ji je otiral solze in vse vlažne so blestele.

Presunilo jo je iznova, vstala je kakor blazna, si pulila lase in rjovela v bolečinah: «Ni človek! Živina!»

Ves svet se ji je zdel omrežena kletka, kjer je poblaznela v koprnenju po ljubezni in ji zbadajo srce z ostrimi sulicami. Če bi v svojem divjem obupu ugriznila v skalo, bi tudi ta zakrvavela.

Damjan se je vrnil. Že v kuhinji se je nejeverno ogledal in tajna slutnja mu je položila roko na srce, kakor morilcu. In vendar se je v tej slutnji nalahno oglašala živalska skrb, če se jima ni... Že je stal pred njo, pokrivajočo si obraz z dlanmi. Pogled po sobi mu je odprl vse.

«Damjan, človek! Te ni strah živega Boga, da zapuščaš porodnico, greš in plešeš pred vlačugo? Govori, v imenu Boga in sina te rotim, govori, ali je res?»

«Zdaj veš, kakšen sem,» so hladnokrvno padle besede.

«Kdo si? Živina. Mati te je preklela in oče izpljunil. Moja mati pa blazni od žalosti na onem svetu, da si oče mojega deteta.»

«Vidiš, vse veš. Prav tako sem si trgala dušo sam, a ni pomoči.»

«Ni pomoči? Kdo pravi, da je ni? V tvojih rokah je naša usoda in mirno me gledaš, kako stradam. Glej me. Senca nekdanje Marte doji svojega otroka, da bi ti ne čutil bremena zaradi mene. Moja ljubezen je te prsi pojila z mlekom, se izpreminjala v kri, tvojemu življenju posvečeno, in to si poteptal pred vlačugo!»

«Marta, morda pride tudi zame dan odrešenja.»

«Laž, sama gola laž. Zdaj se ne varam več. Vem, da sem ljubila kamenito dušo in ne bi se potočila iz nje niti kaplja, če bi si nohte ob njej razpraskala do krvi. Ali sem živela za samo prevaro, o Bog?»

«Vse tako, kakor sem se sam obtožil.»

«Ne, ni tako. Lažeš! Toliko si človek, da bi se moral zdrzniti pred ubogim srcem, ki je zadovoljno, če se z ljubeznijo ozreš vanj. Ničesar drugega nisem prosila na svetu, le toliko ljubezni, da bi lahko živela. In živela sem tako rada.»

«Marta, izgubljen sem.»

«Izgubljen? Pomislil pa nisi, da je sin tvoj poklican v življenje, kateremu si dolžan živeti!» Izmed vseh drugih je padla najgorenkejša kaplja v njeno dušo. «Vem, ne ljubiš me, priležnice svoje. Poštenja nisi imel, da bi mi vrgel v obraz prvi dan moško besedo, ampak si se prisesal name, da me izpiješ do poslednje srage.»

«Resnica je, Marta, ne ljubim te. Če ljubim otroka, ga le iz samoljubja, katerega iščem zase med štirimi stenami. Tam zunaj pozabljam še to.»

Njen obup je privrel do možgan. Za hip je omahnila nazaj, a v trenutku jo je napadla blaznost uničevanja. Prijela je otroka, ga dvignila in zagnala od sebe, da je odrevenel od groze. Ves posinela od nenadnega strahu, z glaskom, obtičanim v grlu, je strmela v mater, ki se je vila v silnih bolečinah.

Damjan je skočil k otroku, ga privel v svoje naročje.

«Otroka moriš.» Držal je trepetajočo dušico in šele topel dih njegov je prebudil otroka v jok.

Ona pa je ležala s težko sramoto v duši in zmrzlo je bilo njeno srce. Damjan je čutil, da zna Marta Gornikova umreti, kadar se pogrezne pod njo poslednja prst zemlje.

Ni vedel več, kdo blazni. On ali žena. Vročina ga je pretresla, k ličecu deteta je pritiskal svoje znojno čelo. Prosilo je k materi, ki je ležala tako polna strupa, da ga je čutila vreti v svojem mleku.

Tam gori v temnem vésoljstvu ne vlada tako brezupna strahota pred obličjem neizprosne večnosti in ni resnica njena tako grozna med drvečimi solnci, kakor je plavala med štirimi stenami, nad dvojico ljudi, čutečih strašno slo svojega rojstva. Toda skozi večno temo brizgne utrinek, da se prasnov vname in zažari. Solnce se oddahnejo od strašne molčečnosti.

Prav tako se je zganilo v Damjanu, ko ni mogel utolažiti preplašenega deteta; pričel mu je praviti zgodbo:

«Dušanček... poslušaj! Šel je gospod, lep gospod... visook gospod, se je spodtaknil... čep, je padel po tleh.» Sam se je, oponašajoč visokega gospoda, spodtikal, da je poklekaval na tla in kadar se je dete pogrezalo, je prisluhnilo na «čep» ter se zvonko zasmejala, da je predramilo s svojo vriskajočo radostjo grozo blaznosti.

Marta je odprla oči. V razjedajoči obup je šinil žarek dobrote. Ozrla se je nanj in pomislila: «Moj Bog, brez njega ni življenja. Slab je, a dobro ima srce.» Nadaljevala je glasno: «Daj mi otroka.»

«Marta, zdaj ne.»

«Do blaznosti me spraviš. Niti otroka ne morem dojeti, da se ne napije strupa.» Jok je pričel lajšati dušo.

Večerni mrakovi so ju vzdramili, da sta se spogledala, kdaj je umrl dan. In kakor se s svileno brano prevlečejo vse gube dneva, da se zlijejo v sen, s tako roko so šli preko njunih duš.

Kal dobrote, utrživša se v Marto, je kvasila v njenih mislih.

«Damjan, bodi! Saj vendar vidiš, kako visim na življenju, samo malo solnce mi privošči, da morem rasti zate in Dušana. Bodi! Ti si moj poslednji pristan, nič več se ne upam na odprto morje, opešala sem. Zaradi otroka, ne vem, kaj bi? Damjan, kaj ni lepo življenje, ne vidiš, ne čutiš, kako diše drevje po dežju, kako hvaležno se ozira v kristalno nebo, kako širok je svet nad sopečo zemljo, kako gore svetovi na žametastem nebu? In glej, kdo nam brani, da ne zaklenemo vase te krasote, preživljene v eni sami minuti, in se pehamo zopet vse dni? Oh, Damjan, koliko je življenja v moji duši, le kapljo ljubezni, da okusijo moja žejna usta. Vsemu sem se odrekla, vse sem pozabila, da bi dala svojemu imenu novo življenje. Damjan, govori, ali moreš žrtvovati minuto svojega življenja meni in detetu? Kaj ni to božje kraljestvo, če se iz ljubezni vsemu odrečeš in se žrtvuješ vsega za ono, kar

je in kliče Bog v življenje? Damjan, verjemi, kdor ni iz sebe pognal korenin in mu jih lastna zemlja ne hrani s krvjo, ni življenja z njim. — Zdaj pa pojdi, semkaj sedi, da te poljubim.»

Globoko mu je pogledala v oči, da vidi na dno vodnjaka, iz katerega pije.

Prevroče je dihala njena ljubezen in ni čutila njegovega hladnega čela. Ni vedela, da je Bog zanetil tudi telo, komur je vdihnil koprnečo dušo.

Ona pa je sanjala: «Saj pride, pride. Moja ljubezen ga odreši.»

Damjan se je opotekel v kuhinjo, iskrenost mu je zameglila oči, stisnil je senci: «Bog, Bog, povej, ali jo ljubim, svetnico?»

13.

Popek se je odpiral. V toplih dneh je rdel, rastel in komaj se je Marta zavedela, je odprl svoj kelih in se priliznjeno nasmejal solncu. Tako je Dušanček pogledal v svet in mati je koprnela vanj kakor zemlja v drevo. Zibajoča ga v naročju, mu je brodila med svilenimi, kostanjevimi lasmi in spreletavala jo je nadzemeljska slast. In če se ji je Dušanček, nemiren in kipeč, laskal s svojimi ličeci, skušajoč jo z napol zastrtimi pogledi, je poljubljala njegovo dehteče obličje s koprnenjem, s katerim se je prvič v življenju nagnila do ljubljenega obraza.

Nič več ni hotela videti, da peša in ji lica upadajo, grudi venejo, se povešajo ramena. Korak, ves zamotan v dnevne skrbi, je izgubljal prožnost strune.

V dolgih dnevih in nočeh, ko je posedala sama, pričakujoča njega, se je igrala po otročje, pozablajoč na vse. Njen svet se je krčil od dne do dne. In iz tega majhnega sveta je rastla žarka ljubezen, sledeča tudi njemu po vseh njegovih potih, iskreno zaupajoč, da se ji vrne s tisto pobožnostjo, kakor jo je nekoč obvaroval greha.

Včasih pa je zasijalo nebo tako živo modro, ozračje tako daljno, da so ji misli uhajale za dnevno obzorje. Vse sanje mladosti so se vračale. V žarkih barvah je lesketala mavrica njenega življenja. Ponošeno platno, iz katerega so njene roke šivale srajčke za Dušančka, ni bilo tisto, ki je ležalo v domači skrinji. Čeveljčki njegovi so bili iz tako trdega usnja, da so se ji smilile njegove nožice.

Roke so otrpnile in oči se zagledale v razkošna morja nebesne lepote. Ko je ugašalo petje ljubečih se ptic v vrtovih, je sklonila svoj tilnik in z večernimi rosami je zdrsela tudi po njenem licu biserna jagoda.

Ozrla se je v globino svojega bitja. Čutila je, da ji utriplje v oslabeledih prsih živo srce, ki hrepeni po vročih poljubih, tesnih objemih, zahtevajočih tako nedolžno vso njeno bit, kot Dušanček. Slutila je, da bi oživelo telo, če bi jo sleherno uro in minuto iskal ljubeč pogled.

«In ko ga vsega omreži moja ljubezen, pride ves vroč in se nagne do mojih oči, kot tisti dan v gozdu pod zelenimi bori,» je sanjala in verovala.

Bil je tak dan koprnjenja, ko je vstopila Ana.

«Marta, kaj se je zgodilo? Glej, solzico! Le ne prikrivaj.»

Topla beseda jo je raznežila in planila ji je v naročje.

«Povej, Martinček, kaj je s teboj? Od dne do dne te vidim bolj klaverno in pobito. Hočeš denarja?»

Otrla si je Marta solze in se prisiljeno nasmehnila: «Imam, Ana. Beži, ženske sitnosti me napadajo.»

Sestra je sedla k nji in jo objela krog vratu. Mali je debelo pogledal in skremžil obrazek.

«Ti, škornjček mali, že zdaj je ljubosumen,» se je smejala Ana in ga ščegetala pod bradico.

«Veš, po kaj sem prišla? Na ples pojdeš. Kje imaš Damjana, da ga vzameva seboj? Bova videli, ali se postaviva z njim.»

«Kam bi šla? Nimam obleke, Ana.»

«Ti jaz posodim. Le zasukaj se!»

«Kje pa pustim otroka?»

«Bom poslala Leno k tebi. Saj res, obleko ti prinese in ostane. Doma je ne rabim nocoj. — Kebrček zlati, nocoj te bo Lenčka stražila, boš hud?»

Dušan jo je pogledal in zaplakal.

«Glej ga, mucka, saj ve, kaj govoriva.»

«Kaj ne bi! Saj že čeblja po svoje.»

Po dveh letih je šla Marta med poglede sveta. Njene žejne oči so jo razodevale. V preohlapni obleki ji je rdelo obličje, toda korak jo je nosil v razigranem ponosu.

Krištof je prisedel. Nalašč ga je povabila k sebi, čeprav je čutila, kako je presodil vsa njena leta od tistih dob: «Gospa Marta in vi?»

Gladko je splaval njen odgovor: «Dobro, gospod Krištof.» Poredno mu je zažugala: «Še neoženjeni?»

«Seveda.»

«Saj sem vedela,» ji je ušlo.

«Kako mislite?»

«Kar tako. Že od nekdanj sem ugibala, da se ne poročite.»

«Lahko bi se motili, Marta.»

«Vem,» se je prestrašila svojega šepetajočega glasu. Med pogovorom, s katerim sta se žogala, se je razodelo tudi njemu, da utriplje jezica pod zavešenimi trepalnicami, ker jo je vso pregledal s svojim tajnim ključem, ki ga mu je sama nekoč darovala, da mu ne ostane prikrita najmanjša izprememba v žalosti in radosti. Dražil pa jo je mir njegov, ki je hranil še vedno blag spomin na usehlo rožo in se trudil, da je ne užali niti s pogledom. Tako je vzkipelo v njej, da bi omahnila od bolečine. Zato je vstala, se poslovila. In trudno je bilo srce, ko je našla moža pri bufetu, in oklenivši se ga, je prosila domov.

Pod jasnim nebom se je oddahnila, pričakujoča od njega tople besede, da ji s pritiskom roke prežene poslednjo senco, saj mu je dala vendar svoje živo srce.

On pa je jezno upiral oči predse in je izbleknil kakor v zasmech: «Si videla Ano? V snu se nosi po dvorani in mreže razpreda za seboj s svojim cukrenim telesom.»

Njene zevajoče rane ni videl, njo pa je žgalo v grlu. Poslavljajoč se, jo je poljubil na oči in zdelo se mu je, da so mu ustnice vlažne od solza.

«Da spremim Ano!» je hitel. Zaplestja je vroče vnelo koprnenje, da vidi razposajeno Ano, dražečo oči s svojimi mehкими pregibi vonjajočega telesa pod svilenim zastorom. Njene jamice v licih so tako toplo, smehljajoče vabile, kot mehke globeli pod njenim peresnim telesom na belih blazinah njene postelje. V kolobarju razdivjane strasti so mu zaplesale vse misli in vsepovsod je bleščala pred njim oblina nožic, prelivajoča se v opojno utrujene boke, plapolajoča v sladkosti grudi; nad vsem paradizom pa so se smehljale slasti polne jamice. Kadar je v tem vrtincu strasti nagnila svojo glavo, da ga poredno podraži od blizu, je zrl v zlato morje, prelivajoče se po marmornatem tilniku in ramenih.

Ves trepetajoč je drvel, da jo doseže to noč, jo nasilno potegne s seboj v svoje blazno morje strasti. Ni se niti v sanjski minuti spomnil Marte in otroka; telo jo je sovražilo, ponoreti je hotelo od koprnenja za sladko, njegovo Ano.

Doma pa se je prelomilo stebelce Martino in padla je k sinu.

Pozdravile so jo zalite ročice in prikrito izpraševale črne jagode: «Mamica?»

«Da, mamica je pri tebi. Samo tvoja.» V svoji bolečini se ga je tako strastno oklenila, da je dete zaplakalo.

«Ogrej, sinko, svojo mamico, ki je zaman prosila ognja, da ji ne zmrzne srce. Njena kri je curljala v pepel. Zaman, zaman jo je prelivala tvoja mamica. Kako strašno jo zebe.»

«Le stisni se k mamici.» Otrok pa je tolažil in le Marta je poznala tajnosti njegove besede, ki so zdaj družile vse tri: «atek, mamica, tetka».

Pozne ure so trudne oči zazibale v sen.

Damjan ni našel več Ane. Iz jeze je pil do jutra ter povpraševal zaman. Edino Krištof je molčal, ker jo je ves večer zasledoval s svojimi očmi in videl, kako ji je prigovarjal Zamida, s katerim se je odpeljala.

In še blede svit jo je odkril skozi okno, sedečo še opravljeno na postelji, smehljajočo se Zamidi poleg sebe v naslanjaču.

«Povej, Ana, kaj hočeš?» so se nervozno krčili njegovi prsti.

«Smešen si, gospod.»

«Ana, da bi vedela, kako te je iskal moj pogled. Že kot otroka sem te rad videl. Zakaj si vzela Fridolina? Od mene bi vse sprejela. Zate, verjemi mi, sem kupil hišo.»

V Ani je vzkipelo in se razlilo v porogljiv smeh.

«Joj, če bi jaz vedela!»

«Resnično, kakor mi je Bog priča. Ti ne poznaš moje današnje sreče po tolikih letih.»

«Povej mi, gospod, ali sem lepa?»

Vstal je Zamida, do diha se je nagnil k njej.

«Povej, Ana, želiš svojo hišo?»

Otožno je sklonila glavo.

«Govori, Ana.»

«Očetov denar mi daj. Meni in sestri namenjenega.»

«Je tvoj, Ana.» Lesketale so se mu oči.

«No, vidiš, zdaj lepo sedi in mi sezuj čeveljčke. Takole.» Snel ga je z drhteče nožice in poljubljal.

«Še tega le.» Spretno mu je izmaknila svojo belo nogo.

«Jojmene, dan je že. Se še spominjate, kako ste prišli k meni?»

«Ana, zdaj da odidem? Pred vrati paradiža?»

«I, seveda! Ne maram čenč. Diskretnost, gospod,» mu je zasšepetala v uho, da je prebledel.

«Ana, Ana, znorim, če...»

«Danes ne. Jutri, če boste pridni...» Nagnila se je k njemu, da ji je zdrsela bluza na lehti in blede svit jutra je blešče zaslesketal na polnih, bisernih ramenih. Ustnice njegove so drhtele od razburjenosti.

«Vraga, blazni ste.» Prav počasi si je otirala z rame poljub, kakor bi ga hotela izsesati s svojo utrujenostjo, koprnečo po mehkih, belih blazinah.

«Pred vašimi vrati zaspim.»

«Vas pohodijo zjutraj.» Nalahno ga prijemši pod pazduho, je zaklenila za seboj vrata.

Prisluhnila je. «Joj, je neumen, če bi jaz vedela preje! Marta se bo smejala.» Mehka odeja ji je zastrla izmučeno glavico, boječo se nadležnega svita.

(Konec prihodnjič.)

Mirko Pretnar:

Vrtinec.

Hočeš biti kruta, hočeš biti zvita
kot na preži tiger, srebropasa kača,
žejajo ti usta po odličnem vinu
naših src, o, sfinga, s spletkami ovita.

Videl sem plesalko vjeto v večne kroge:
vitko je telo ji sikalo kot plamen
s svetega oltarja pred prestol najvišji ...,
videl sem plesalko vjeto v večne kroge.

Boki se zibali so ob taktu godbe,
njena leska ledja so bila vprašaji
hipni in odgovor so dajala usta
v tajnostnem poljubu, tleča v čaru godbe.

Noga se hiteča tal ni dotaknila
kot da zemlja več je ne privlači k sebi,
veke polzapрте, stisnjene nosnice,
kot da blesk slepi jo, mami vonj kadila.

Duh jetnik se vzpeti hoče iz telesa,
hoče se izviti z zemlje in v višave
dvigniti nebesne, niti ga dišave
niti gibki gibi ne sprostite telesa.

So oči jim žejne, so jim misli vroče,
gledajo plesalko, vidijo njen stas,
njene noge, ledja, njene prsi, lica
in rdeča luč jih vse ozarja zroč.

Hočeš biti kruta, hočeš biti zvita
kot na preži tiger, srebropasa kača,
žejajo ti usta po odličnem vinu
naših src, o, sfinga, s spletkami ovita.

Juš Kozak:

⟨Konec.⟩

Doto.

14.

Dušanček je par dni že povešal svojo vročo glavico in skrbno ga je Marta položila v postelj. Truden blesk je meglil prej tako živa očesca. Ležal je pohlevno in vdano. — Ana je vstopila razigrana. Poredno se je ozrla na vse plati, še z znamenji se je prepričala, ali sta sami. Martina radozvednost se ji je smehljala.

«Kaj pa črviček? Ne bo papal piškotov?» Ni ji stegnil nasproti svojih vročih ročic.

«Ana, kakšna pa si?»

«Ti, Martinček, to boš gledal.»

«No, kaj pa je?»

«Doto imam. Očetovo.»

«Se ti blede, Ančka?»

«Živa žival ta resnica. Sem sedi in poslušaj.»

Marta je menila, da se ji zmeša vsak hip. Ničesar ni mogla razumeti iz njene pripovedi, le čuvstvo neizmerne sramote je klonilo njen pogled do drhtečih prstov.

Ko je vprla svoj pogled v Ano, je žarela na njenem obličju velika rdeča lisa sramu, materinsko znamenje, rojeno iz duše.

«Kaj si storila, Ana!»

Ana je odpirala svoje sinje oči od začudenja, da so lesketale v očesni belini debele solze in od togote so se ji tresle roke. Njeno dobro voljo je sestra poteptala s prvim vzklikom.

Marta še ni mogla oddehniti. Oster nož je presunil njene grudi.

«Torej je vendar le kradel. Ti pa si se prodala za očetovo doto, katero je zbiral s solznimi očmi moža, ki ima samo dvoje na svetu. Materi ne da spati večno spanje njena kletev, ti pa ležiš v naročju...»

«Tega ne boš trdila.»

«Seveda ne! Še slabša si od candre.»

«Ne, Ana ni vlačuga. Lažeš, Marta.»

«In si. V mojem srcu si, pa naj te svet blagoslavlja.»

Ani so vrele iz onemogle togote debele solze.

«Niti mezinca mu nisem dovolila. Sovražim dedca, pred vrata ga vržem, kadar se zopet prikaže. Le najino doto sem hotela imeti, da ti olajšam življenje.»

«Nikdar in nikoli mi ga ne bo lajšal denar. Tamle leži moj. Iztrgati sem mu jo hotela, da jo je nosil v nedrijih, bi se

prikopala do nje, če bi jo skrila v svoje osrčje, bi mu razpraskala grud in ga pokazala svetu, kdo je razdejal Gornikovo hišo. In kar je bil ponos v Gornikovi hiši, se je v tebi prodalo s telesom, katerega je mati z nasmeškom sreče umivala. Gornikovi so znali umirati molče, s krivico na ustnicah so legali v grob, da pokličejo božje maščevanje zase v boj. Ti pa si se vrgla pod noge tistemu, ki je na njihovem grobu zgradil grmado sramote in ti lizal noge, kakor psici.»

«Marta, Marta, ne žali me do krvi! Polovica je tvoja.»

«Molči, da te ne vržem na cesto! Moj Bog, moj Bog, ta sramota! Vstanita, oče in mati, izbijta to lajdro!»

«Marta, ti blazniš. Saj me nočeš razumeti. Rekla sem, da ga scebam, če se prikaže.»

«Kaj misliš, da pride? Ukradeni denar ga je tiščal in zanj je kupil Gornikovo Ano. In meni je izvil orožje.»

«Lažeš, lažeš! Če ne vzameš, ti povem, da razpiham ta denar na vse strani!» Trepetajoča je vstajala v svoji jezi. «Nočeš? Pa nori dalje!»

Drvela je s stanovanja. Pa jo je žgalo kakor opekline, kjer se je dotikal denar telesa.

Pred zrcalom denarja raste moč človeka v slabost, ki se posmehuje kreposti. In je zlato tista luč v človeštvu, da čuvstva slabotnih umirajo v njegovem žaru kot vešče.

Tako se je Ana za prvim vogalom razjezila nad Marto ter jo obsodila zavisti, ker ni sama priborila denarja. Njena čuvstva, pred kratkim še vsa pekoča, so pričela iskati utehe v razsipanju. V svoji trgovini se je ustavila, oko je vriskalo pred izloženo prelestjo.

Kar so dosegle oči, se je kupičilo pred njo, da je potapljala svoje roke v ščemečo svilo in so jo prsti skeleli od sladkosti. Le roža kraljeva se odeva za svatbo z enako skrbjo in naslodo.

Trgovcu je zbudila veselje nad lastnim blagom, tako vešče je koprnelo oko po ščemeči tkanini.

Gledala se je Ana. Telesu iz alabastra bo najtanjša svila vdihnila rožasto polt. Oko je razbiral, v kakšni barvi bo nevidneje lila in odražala boke. Med pestrimi svilami crep de chin in crep georgette je begalo in ugibalo oko, kako bo oblikovala rdečica njene grudi, se prelivala zopet v hladno belino, bo strastno plamtela polt pod sitim zelenjem in pritajeno gorela v temi modrine. Iskrece oko izbira haljice metuljčku. Da se ga ne polakomnijo človeške roke v nevarnih nočeh, mu je namenila žametni brokat, ki bo z ledeno hladnočo zastiral pogled na rajske

gričke. Bruseljske čipke je vzljubila, da sprede pajčevino, skozi katero se bodo smeli približati izbranim ustnicam najnežnejši cvetovi njenih prelesti.

Vsa jezica ji je splahnila v lilijnem vojnu snežnega perila, topečega se v vročih rokah. Čudna misel jo je prevzela, smehljaje jo je pozdravila: «Beži, Marta se unese, je vsa prismojena!» Naročila je celo bogastvo za malega Dušančka.

«Za par let bo imel. Joj, kako bo srčkan v tej vijoličasti obleki. Imate tudi take nogavičke? — Imenitno. — In zdaj še srajčice, majice.»

Skoro se je pričela sramovati nenasitnosti svojega srca.

«Marta se bo postavljala z njim, takrat se bom pa lahko prikrito smehljala.» Zavrtela se je na peti, pustila svoj naslov in že je pred trgovino premišljala, kaj bi si še izmislila. Spomnila se je čeveljčkov zanj in zase.

Nato se je oddahnila, naročila voz in komaj je zavila, utrujeno se naslanjajoča, krog vogala, je ugledala Damjana.

«Damjan, spremi me nocoj v gledališče. Prideš? Peta loža.» Kako bi utegnila opaziti njegove vroče oči?

«Zdaj je moja,» je premišljeval Damjan. Kamorkoli se je ozrl, v vseh pregibih se je prelivala pred njim, razposajena in mlada, blesteča in gladka polt se je razgalila. Kakor bi ga plamteča sla gnala v smrt, da izgori v njenih objemih.

«Ne morem domov,» je sklenil. «Le boji se greha nad rodno sestro, če ne bi se mi vdala že zadnjič. In vendar ne ve, da se igra z blaznostjo mojo, kadar mi otroško odkriva svoje čare mladosti in se mi zopet boječe odmika. Ne, to ni več koprnjenje, je vzbesnelost krvi, ki se brzda s poslednjimi silami. Ana, Ana, ne smehljaj se in ne mežikaj s svojimi jamicami, jaz čutim, da se že trže v meni.»

Doma je trepetala golobica Marta: «Zdajle mora priti.»

Dušančka je žgalo v zapestjih, očesca so žarko gorela. V grlu mu je tičalo in kadar se je dvignila glavica, vselej je trudno omahnila, težko hropeča. Upadle ročice so segale k vratu.

«Moj Bog! Z doma ne morem in naj mi umre.» Ni mogla verjeti besedam. »Dušanček, Dušanček!»

Nerazumljivo je golčalo v grlu.

«Saj znorim!» Roke na sencih, je begala po sobi, prisluškovala, da je sleherna žilica trepetala in vsak korak je olajšal grudi za vzdih. Prevarana od sluha je planila nazaj k otroku, mu ovijala vrat in debele solze so kapale na razbeljeno obličje.

«Dušanček, slišiš, majceno se zasmej.»

Kakor bi jo dete razumelo, neizmerno žalosten smehljaj je hušknil čez ustnice.

«Moj Bog, in ta je poslednji!» Ostro ji je slutnja porinila žarečo ost v srce.

«Zakaj si mi najslajšo radost poslal v najhujše trpljenje! Zakaj mi jemlješ moje vse?»

Dušanček je posinel in zapiskalo mu je v grlu. Premagalo jo je. Brezumno si je pulila lase in udarjala z glavo v zid: «Prekleti, prekleti! in še ga ni od nikoder. Zlata duša, vse ti odpuščam, samo pridi, pridi, da rešim dete!»

«Vse vam dam, le otroka mi pustite!»

Onemogla se je vila in ihtela, da se je plazilo med štirimi stenami, kakor bi pojemalo smrtno ranjeno bitje.

Zblaznela ljubezen se je rvala s smrtjo. Da ji ustavi korak, je spredla prevaro.

«Dušanček, ali čuješ,» se mu je laskal hripavi glas, «škrjanček poje. Na sive glave palčkov seda in jih kljuje, da cvilijo ti ubogi palčki. Solnčece pa se jim smeje, da se mu sline cede. U, kako beže palčki. — Joj, Dušanček, kaj se je meni zgodilo! Vprašala sem rožico: «ali imaš medice sladke in dobre?» «Imam jo,» pravi rožica. V njej pa je bila že čebelica, jezno je pogledala moj jeziček in me spekla. Aj, kako boli, Dušanček!»

Toda dete je žarelo in golčalo. Niti oči ni več odprlo.

In že je vedela, da ne ustavi koraka. Zavedela se je: «Davica».

Tisti hip je zaškripalo v vratih. Že je imela ogrinjalo na sebi in mimo Damjana med vrati je drvela: «Otrok umira!»

Planil je v sobo, krčevito pritisnil otroka na prsi, opotekajoč se od sramu.

«Otrok mi umira, jaz pa poljubljam labodji vrat njene sestre.» Zrl je vase, kakor bi gledal črva, ki se plazi po tleh.

«Stri hudiča!» je teptal nevidno prikazen pod seboj. Otrokova roka se je zganila, se dotaknila vratu in padlo je nanj kakor žareče železo.

Za trenutek je ugasnila bolečina v prsih. Dvoje belih bokov je vabilo v sproščenost telesa.

«Stri hudiča, stri hudiča!» In zdelo se mu je, da že leze vanj gnusna prikazen. In poskušal jo je pregnati z dobroto in ji iztrgati strupeno zobovje. Pritisnil je svoje lice na žareče obličje in mu govoril: «Dušanček, kadar ozdraviš, ti prinese tvoja teta, lepa teta Ančka, oblekce, lepe nogavičke, zlate šolnčke in vse popisane predpasnike. To se boš smejal. Dva palčka udrihata tretjega, in ta se otepa in brani na vse plati ter ju z nožicami breca pod noseke.»

Marta se je vrnila z zdravnikom. Z otroško vdanimi očmi sta zrla vanj, v čarodeja, ki jima odreši otroka.

15.

Večna luč brli tako pred altarjem, kakor je Marta bdela poleg postelje svojega črvička. Je pojemala in zopet vzplapolala, da so goreči plameni upanja osvetlili pekoči obrazek vročičnega deteta. Če je stegnilo ročico, jo je izpraševala po njeni želji in vsa je trepetala, da bi izpolnila njeno prošnjo. S pojemajočo vročico so plahnele zalite ročice in vedno jasneje so blesteli črni biseri, žalostni in ubogi.

V svojih strastnih skrbeh se je bala za drobnji vratek, kakor bi bilo nežno grlo malega tička, kateremu že prijem zamori pesem.

Jutranje ure so šele zapirale svinčene veke čuječe matere, podobne vrtnarju, ki vso noč hodi po vrtu, da bi s svojim dihom otajal slano, pretečo prvim cvetovom jablane.

Potem, ko se je v srditem obupu sprijela njena bit s smrtjo ter jo premagala, je vidno opešala in se je zdelo, da se plazi s čelom po tleh ter se ne upa dvigniti svojih oči, kjer so ravnale njeno usodo široko razprte božje dlani. Krivila se je kot kača pod njimi, da se ne ganejo in ne... Niti misliti se ni drznila.

Damjan je taval, blodil po sobi, presedal z njo poleg deteta in se boril v črnih brezni svojih vesti. Vstajal je pred njim morilec lastnega otroka. Včasih so zasijale oči otroka in vzbudile v njegovih prošnjo, naj prizanese materi.

V prvih dneh sta mu pomagala dva angela smrti s potegnjenimi meči ter branila njej do njegove duše. Nato sta povabila orožje in na vratih so zasijale sinje zvezde, pogledale so ga, kakor tisto noč, ko je njena bela polt zardela pod vročimi ustnicami.

Pogledi, ki se še niso prelili v besede, so nevarni kot neznane čeri. So podobni radosti in opojnemu čaru pomladi, ko je vsaka rosa na cvetu jablane nepreživljena radost. V bogato razkošje slasti vabijo, da mora umreti, kdor se ne zna brzdati v svojem hlepenju.

Zato so se čudno križala vprašanja.

«Damjan, kajne da ozdravi?»

«Ti, zakaj ne pride Ana pogledat?»

«Ana? Ano sem ranila.» Vse mu je povedala.

«Zakaj si storila? Še zdaj ne poznaš Ane in njene čiste duše, ki ti je hotela le dobro?»

«Ne moreš razumeti, kako sem trpela. Oh, preklete tiste ure, ko je grešil!»

«Grešila? Marta, ne trdi, česar nisi videla. Jaz verujem v njeno čistost.»

Dolgo mu je zrla v oči in srkala tolažbo njegovih besed, ne sluteč, da se ta hip njegovo srce raduje za Ano, ker verjame v njen greh in se pripravlja na plen kakor tiger, ki je zaslutil prvo slabost svojega nasprotnika. Da je videla, bi krvaveča iz vseh ran ozdravila. Zaupala je vernost toliko skušanega srca in sklenila skrivaj, da obišče sestro in jo prosi odpuščanja.

«Damjan, prosim te, čeprav težko, denar bi rabila. Premisli, kako naj pomagam Dušančku iz postelje, saj nima niti tople obleke. Kako strašno bi trpela, če bi morala prositi Ano. Prihrani mi trpljenje.»

«Storim.»

«Glej, Damjan, glej, smehlja se.»

«No, vidiš, zdaj je nevarnost minula.» In ta hip je izbrisal v njem vse sledove strašne noči.

Zapustil je dom, kjer ni mati več vedela, kaj bi storila od radosti.

«Mama, žejen.»

Tresoča roka mu je skrbno podajala, da ne upihne prvega smehljaja. Zadovoljno so jo gledale črne oči in oživljajoč sen jih je zatisnil.

«Ti si mi vrnil Damjana s svojim prvim trpljenjem.» Hvaležna mati je poljubljala čelo, za katerim je mlado, vstajajoče življenje pregnalo vročične sanje. Tesneje jo je ročica pritisnila k sebi.

Ana je še spala, ko je vstopil Damjan. Izpod tople pernice je pogledalo dvoje preplašenih zvezdic. Svileni šolnčki, ki so prinesli utrujeno domov, so prevrnjeni stali pred posteljo.

«Ti si.» Poredno se je skrila pred njim. «Česa želiš?»

«Dušanček je bolan.»

«In tudi zdrav, kajne? Veš, vse vem, čeprav mi je sestra prepovedala vrata.»

«Odpusti ji, Ana. Ni mislila tako hudo.»

«Norci ste, vsi skupaj ste norci. In ti z njo. Poglej!» Pokazala mu je na mizo, kjer se je že vse dni zabavala s predstavo otrokove radosti, ko zagleda svoje bele oblekce, čeveljčke, maje in lepo paličko.

«Vse to si ti, Ana?»

«Jaz, iz hvaležnosti...»

«Ti niti ne veš, kaj si storila. Mi smo...»

«Mi smo suhi, kajne? Rabiš denarja?»

«Bi, za Marto.»

«Zakaj pa takoj ne prideš. Daj mi torbico.» Izpod odeje se je dvignila, kakor bi vzplaval bel labod. Mrena je pala na njegove oči.

«Zdaj me pusti, spala bom. Zvečer pridem sama.»

Njemu se ni dalo.

«Ste krokali, gospodična?»

«Seveda smo. Ti misliš seveda, z njim?»

«Šepečejo, da mu je Bog naklonil najvišjo radost.»

Zasmejala se je, da ji je odeja zdrknila z grudi: «Na sodnji dan, če bo v nebesa prišel.»

«Ana, ali je res?»

«Če rečem —» Sramežljivost jo je zagrnila.

«Res sem trepetal.»

«Pravijo, da mu je prevara vzela par let.»

«Zdaj mi je laže.»

«Zakaj pa tebi?» Počasi se je ozrla vanj.

«Tistih oči v gledališču ne morem pozabiti. Ana, meni se zdi, da blaznim. Kamor se ozrem, tvoja roka... tvoj smeh...»

«To, glej, da si izbriješ iz glave! Sem ti že povedala, da ne nori. Kakšen pa si bil zadnjič?»

«Verjemi, Ana, ni blaznosti, ki bi je ne storil zate. Ne vidiš, kako te že par let iščejo moje oči in so ti hvaležne za vsak utrip tvojega belega telesa, pred katerim sanjam, pijan do smrti?»

Prestrašila se ga je. Toda opojna gorkota in sladka utrujenost prejšnje noči so jo razpasle, da se je igrala z njim.

«Ubožček, kljukec lažnivi! Zdaj se spominjam, kako se mi je sanjalo nekoč, da je Martin ženin stopil k meni in je ves norel, če sem mu pomolila nožico izpod odeje.»

Damjan se je ozrl. Rožnata nožica je pogledala kakor bela miška izpod odeje. Planil je k nji, jo poljubljal na prstke in nič več se ni zavedal.

Ona se je igrala. Skrila je miško in njen smeh ga je vzdramil. Stal je pred njo in pozabil na vse... Blazen krik je bruhnil iz njega, stisnil jo je k sebi in vse ga je dražilo. Njeni klici: Damjan, Damjan... noriš... sestra... tvoja žena. — On pa ni hotel šale, dušil jo je s svojimi poljubi.

V smrtnem strahu je planila kvišku in vsa prelest se je razgalila na telesu, hotečem pobegniti.

«Norec, da, norec sem, Ana,» je hropel ter jo prižemal k sebi. Hotela je pozvoniti, prevrnila je stol in z vso silo se je vprla vanj, da ga pahne od sebe...

Marto je poklicalo. Globoko v duši se je oglasil tajen, nerazumljiv glas. Trdo je govoril, iskreno prosil.

Dvignil jo je, nevidna roka jo je prijela, skrita človeškim očem, ki veže le dušo z dušo. Marta je ubogala. Tekla je, da prosi iz same radosti nad ozdravljenjem svojega sinčka svojo sestro, poredno plavolasko Ano, odpuščanja... da objame ves svet... Tekla je, da se vrne čim prej... Zakaj te ni zbudil prej ta glas, Marta?...

Med vrati je čula Anin glas: «Beži, Marta!» in videla njega, kako objema njeno sestro.

Padala je, padala, kakor bi se zemlja udirala za njo in že je stala na ulici. Ničesar ni videla, ne slišala, zamotana v gosto temo, drveča tja k vodi.

V prsih je tičalo ledeno srce; ta led jo je žgal, da je vse telo gorelo; v valovih bo pogasila bolečine...

In ko se je udirala v močvari travnika, se ji je prikazalo. Od vode sem je prihajala mati, je težko sopla, se opirala ob palico, vihrali so sivi lasje in zemlja je bobnela. Trdo roko ji je položila na ramo.

«Mati, ne glej me!» je stokala. Iz široko odprtih zenic jo je žgal živ ogenj.

«Sedi,» je veleval mrtvaški glas. Koščene, žuljave roke so jo podrle na tla.

«Zdaj umiram.» — «Iz katerih globin prihaja ta glas?» se je plazil Martin pogled po tleh in padla je na tla, da ne bi videla.

«Zdaj umiram. Sestra je sestri srce razgrizla. Izpolnjeno je prekletstvo. Nosite ga. Gornikova hiša je mrtva.»

Planiti je hotela Marta, pa jo je zopet podrlo. «Iz groba prihaja ta glas... Sestra je sestri... Iz groba vre šum vode...»

Pa je postajal glas blažji, kakor bi se bližal božji slavi.

«Marta, Dušan te kliče!»

Je čula, ni razumela.

«Marta, Dušan te kliče!»

In šele sedaj je prisluhnila plodnica svojega sina.

«Dušan!»... je ječala bolno, tiho.

«Pojdi in vzemi ga v naročje. Žejen je. Jaz ležem spat. Gornikova mati je mrtva, njena hiša je mrtva. Je Marta umrla v ljubezni kot mati. Je Ana umrla v bogastvu kot hiša. In Dušan je sad... Vstanil!»

Pokorno je vstala. Sivi lasje so ji bili v lice, kakor da je blazen vihar med nebom in zemljo. In se ji je zdelo, da se odpirajo grobovi in vstajajo mrtveci k sedmini Gornikove hiše. Mati jo je trdo vodila za roko.

Pred mestom se je osmelila ozreti se vanjo.

«Pojdi, umrl bo brez tebe.»

«In odpuščanje, mati?» Razpokane ustnice so krvavele.

«Odpuščanja ni.»

«In sovraštvo, mati?»

«Sovraštva ni.»

«In ljubezen, mati?»

«Ljubezni ni.»

«In ti?»

«Jaz sem umrla.»

«In Gornikovi?»

«Jih ni. Tvoj sin nosi v srcu njih doto.»

Še enkrat se je oglasil glas, trd, neizprosen.

«Pojdi, žejen je.» In so skopneli sivi lasje.

Marta se je zavedela. Omahnila je in se ovila drevesa. Ničesa se ni spomnila, le strašno spoznanje je živelo v duši. Zdelo se ji je, da se je pravkar tresla zemlja, da so padale zvezde z neba in je gorel ves svet s strašnim plamenom, s katerim je odhajala mati. «Pojdi, žejen je,» je sikala z vrha plamena.

Človeška bolest jo je vrnila življenju. Ko je planila skozi vrata, je sedelo dete v kuhinji. Naglo in bolno je drhtelo od mraza.

Stisnila ga je na svoje vroče telo.

«Mamica, žejen.»

Sklonila se je nad njim in mu s solzami pojila žejne ustnice.

Ura smrti je odbila.

Ferdo Kozak:

Prejel sem tvoj pozdrav...

Prejel sem tvoj pozdrav —
tak dahne iz večernih lok zamišljen molk,
v neznanosti lijoč resnobni hlad ljubečih straž —
gozdov, ki z mirom čuvajo, kar so objeli —
in toplo slast bleščečih vod in trav nemir,
vsak žar neba na nedrih rosnih zibajočih —
prejel sem tvoj pozdrav.

In kakor mesečine beli božajo studenci,
sem vstopil tih in čist v razkošje tvojih dvorov,
ujet v sladkost vsekdar doznanih strug lepote,
ki onkraj nas z ljubeznijo pojé rastočo zemljo.